Nijmegen

NIJMEGEN STAD IN BEWEGING

omgevingsvisie 2020-2040

NIJMEGEN STAD IN BEWEGING

omgevingsvisie
2020-2040

Voorwoord

Met groot enthousiasme presenteren wij de eerste Nijmeegse Omgevingsvisie. Een gezamenlijke kijk op hoe Nijmegen zich gaat ontwikkelen en er in de toekomst uit komt te zien.

Wendbaar

Nijmegen kenmerkt zich door haar steeds wisselende aangezicht. De stad is wendbaar en reageert op tegenslagen door zichzelf opnieuw uit te vinden. Of het nu gaat om de slechting van de vesting, waarna de 19e-eeuwse gordel werd gecreëerd, de wederopbouw of de aanpassing aan het klimaat met de Spiegelwaal. Het zijn allemaal voorbeelden waarin Nijmegenaren van een bedreiging een kans hebben gemaakt.

Het mooiste vind ik dat we deze Omgevingsvisie samen met onze inwoners, bedrijven en instellingen gemaakt hebben.

Noël Vergunst

Wethouder stedelijke ontwikkeling, ruimtelijke ordening, cultuurhistorie, grondbeleid en cultuur

Thuis

Nijmegen is een stad waar iedereen zich thuis voelt, waar voor iedereen kans is op huisvesting, werk en/of opleiding en waar nieuwe inwoners en ondernemers welkom zijn. Bovendien wil Nijmegen een stad zijn die iedereen ruimte biedt voor ontmoeting en het ontplooien van initiatieven. We kiezen voor een inrichting van de stad die bevordert dat mensen fijn wonen en dat er voldoende banen zijn in de buurt van hun woonplek. Goede voorzieningen voor fiets en openbaar vervoer in de stad helpen mensen gezonder op hun werk te komen en om werk, opleiding, zorgtaken en vrijwilligerswerk beter te kunnen combineren. Nijmegen wil een stad zijn waar kinderen zich veilig en gezond kunnen ontwikkelen.

Nijmeegse identiteit

Nijmegen wordt omringd door rijke, gevarieerde landschappen. Belangrijke natuurgebieden dringen door tot in het hart van de stad.
Het landschap waarop onze stad gebouwd is, ons gebouwde en archeologisch erfgoed, onze parken en ook de karakteristieke verschijningsvorm van onze wijken en binnenstad bepalen in de toekomst, net als nu, de Nijmeegse identiteit. Nijmegen kent een levendige cultuur, heeft evenementen en nieuwe broedplaatsen, en herbergt enkele topsectoren. Economisch profileert Nijmegen zich met een sterk vestigingsklimaat en een herkenbare identiteit als campusstad. De activiteiten op het gebied van Health & High Tech zijn al van wereldniveau en hebben groeipotentie.

Samen aan de slag

Om dat allemaal de ruimte te kunnen geven hebben we een goede samenhangende kijk op de toekomst gemaakt en durven we vooruit te kijken tot 2040. We gaan er mee aan de slag om bij de tijd te blijven. Wij staan daarin niet alleen, maar werken samen met onze buurgemeenten aan grotere vraagstukken, zoals bereikbaarheid en de energietransitie.

Visie van de stad

We kijken met veel plezier terug op de vele mooie gesprekken en bijeenkomsten die we hadden met tal van Nijmegenaren. De Omgevingsvisie is dan ook niet alleen een visie op de stad, maar ook van de stad. En dat is de beste basis voor een goede toekomst voor Nijmegen.

College van Burgemeester en Wethouders van Nijmegen

Samenvatting

In de Omgevingsvisie van Nijmegen beschrijven we hoe de stad er voor staat en welke uitgangspunten gelden voor het gebruik van de ruimte in de stad tot 2040.

Waar zien we de komende 20 jaar de grootste dynamiek, welke grote opgaven moeten we oplossen en vooral, hoe doen we dat samen? De Omgevingsvisie schetst het kader voor participatie en samenwerking bij ruimtelijke ontwikkelingen en initiatieven in de stad.

Groei binnen de bestaande stad

Nijmegen is een stad voor iedereen en een stad waar iedereen welkom is. Een inclusieve stad waar inwoners mogen zijn wie ze zijn, rekening wordt gehouden met anderen en waar aandacht is voor wie hulp nodig heeft. Een stad die ook in de toekomst ruimte blijft bieden aan eigen initiatief. Nijmegen blijft groeien, in aantal inwoners, werknemers en bezoekers. We streven ernaar om deze groei binnen de huidige stad te laten plaatsvinden. De ruimte die nodig is voor de extra te creëren woningen en banen zoeken we in de focusgebieden Waalsprong, Waalfront, centrum/ stationsomgeving, Kanaalzone/ Winkelsteeg en Heyendaal en in de sectoren Health & High Tech. Zo laten we het prachtige landschap om ons heen intact. Bovendien houden we met groei en verdichting het draagvlak voor een goed voorzieningenniveau in stand.

Compacte en leefbare stad

Nijmegen blijft een compacte stad met een duidelijke identiteit, waar het door functiemenging en slimme combinaties aantrekkelijk is om te wonen en te verblijven. Waar het groen van buiten de stad als aders de stad in komt. Daarmee is er ruimte voor biodiversiteit en dieren en kunnen we de gevolgen van de klimaatverandering opvangen. Met een gunstig ondernemersklimaat met financieel gezonde en hoogwaardige bedrijven. Nijmegen biedt volop ruimte aan voetgangers en fietsers. Met een sterk openbaarvervoernetwerk houden we de stad leefbaar en bereikbaar.

We nodigen iedereen van harte uit om samen met ons de stad te maken.

Duurzame stad

We werken met elkaar en met de regio aan de transformatie naar een duurzame stad, waarin we energie duurzaam opwekken en daar efficiënt mee omgaan. En waarin we toe werken naar een circulaire economie.

We werken samen en geven ruimte

Samen met onze partners en de bewoners van Nijmegen werken we aan de stad van de toekomst. Hierbij geven we ruimte aan initiatieven als die de kwaliteit van de stad ten goede komen.

Nijmegen centraal in de regio

Nijmegen is centrumstad in de regio Arnhem-Nijmegen. Die regio is het grootste stedelijk netwerk en het economische zwaartepunt van Oost-Nederland. Gunstig gelegen tussen de Randstad en Nordrhein-Westfalen is het de natuurlijke schakel tussen Nederland en Duitsland. De regio kent prachtige landschappen, die we in stand willen houden. Grote opgaven op het gebied van mobiliteit, duurzaamheid, economie en wonen pakken we samen aan.

Inhoudsopgave

Waarom een Omgevingsvisie? 10

Samen met de stad 11

Opgaven 12
Economisch veerkrachtige stad 18
Sociale en gezonde stad 22
Aantrekkelijke stad 26
Duurzame stad 30

Ruimtelijke keuzes 34
Compacte, dynamische stad 40
Toekomstbestendige wijken 48
Groene, gezonde stad 52
Duurzame mobiliteit 60
Energieopgave 68
Groter centrumgebied 74
Sterke campussen 80
We omarmen het kanaal 84

Praktijk 90
Integraal beleid 92
Samenwerking en participatie 94

Bronvermelding 98

Leeswijzer

Stad in beweging
In het eerste gedeelte beschrijven we waarom we een Omgevingsvisie maken en hoe we deze hebben opgesteld.

Opgaven beschrijft waar we heen willen met de stad.

In **Ruimtelijke keuzes** werken we de opgaven uit, waarbij zoveel mogelijk ambities worden gecombineerd.

In **Praktijk** geven we aan hoe we als gemeente samen met inwoners, bedrijven en andere betrokkenen willen werken aan de uitwerking en uitvoering van de Omgevingsvisie.

Restaurant Sixty-Fo

Waarom een Omgevingsvisie?

In de Omgevingswet, die op 1 januari 2021 in werking treedt, staat dat elke gemeente een Omgevingsvisie moet opstellen.

De Omgevingsvisie beschrijft de kwaliteit en ontwikkeling van haar fysieke leefomgeving voor de lange termijn. Nijmegen geeft aan deze eis invulling met de Nijmeegse Omgevingsvisie. Hierin leggen we onze langetermijnvisie tot 2040 voor de stad vast. Met richtinggevende speerpunten voor de sociaal-economische en fysieke leefomgeving. De Nijmeegse Omgevingsvisie is de opvolger van de Structuurvisie uit 2013.

Meer dan ruimte alleen

In de Omgevingsvisie gaat het nadrukkelijk om meer dan alleen de ruimtelijke omgevingsaspecten. Zo beschrijven we in de visie ook hoe we de fysieke leefomgeving zo willen inrichten dat we maatschappelijke doelen op het terrein van gezondheid en het sociale domein kunnen realiseren. We laten zien hoe we kunnen bijdragen aan de economische veerkracht van Nijmegen.

Doelen Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie dient vier doelen. Het is ten eerste een instrument dat een kader en inspiratie moet bieden voor initiatiefnemers in de stad. Ten tweede geeft het spelregels voor de afstemming met de omgeving bij ontwikkelingen. Ten derde vinden medewerkers van de gemeente hier de Nijmeegse ambities in samenhang met elkaar verwoord, als uitgangspunt voor hun werk. Ten vierde hebben het college van burgemeester en wethouders en de gemeenteraad met de Omgevingsvisie een instrument om sturing te geven aan ruimtelijke ontwikkelingen en investeringen.

Vertrekpunt

De Omgevingsvisie bouwt voort op bestaand beleid, het coalitieakkoord, de structuurvisie, de stadsvisie en de actuele onderzoeken die de gemeente periodiek verricht. Deze gegevens vormden het vertrekpunt voor de Omgevingsvisie.

Omgevings Effect Rapportage (OER)

We hebben de uitgangspunten ruimtelijk vertaald en in een OER getoetst. In het OER staat dat veel ambities te combineren zijn, maar dat we op sommige onderwerpen kwetsbaar zijn. Ook nemen bepaalde risico's nog steeds toe door oorzaken van buiten de stad, zoals de klimaatverandering. Deze opgaven pakken we op.

Geen sectorale visies meer

Aangezien we nu een integrale visie hebben op de fysieke omgeving, maken we voortaan geen aparte visies en kaderstellende beleidsnota's meer voor de beleidsthema's die in de Omgevingsvisie zijn opgenomen. Vanaf nu werken we vanuit onze Omgevingsvisie! De Omgevingsvisie wordt jaarlijks aangevuld en herijkt, zodat deze actueel blijft.

Omgevingswet

De Omgevingsvisie is het eerste instrument van de Omgevingswet dat we in gebruik nemen. In de komende jaren stellen we ook het Omgevingsplan op. Dat plan vervangt straks alle bestemmingsplannen en alle ruimtelijke regels uit verordeningen (bijvoorbeeld regels voor kapvergunningen, maar ook voor evenementen en parkeren). Het Omgevingsplan en de Omgevingsvisie zijn in de toekomst digitaal te gebruiken via het Digitaal Stelsel Omgevingswet. Hiermee komt er één stelsel van regels, dat tientallen wetten en verordeningen vervangt.

Totdat dit stelsel is ingevoerd, blijven de eerder vastgestelde afzonderlijke beleidsregels en verordeningen van de gemeente van kracht.
De Omgevingsvisie heeft de formele status van een Structuurvisie.

Samen met de stad

Een van de doelen van de overheid met de Omgevingswet is om meer vanuit vertrouwen te werken en ruimte te bieden aan particuliere en maatschappelijke initiatieven. Hiervoor is deze Omgevingsvisie ook het kader.

Gezamenlijke visie

Meer ruimte bieden vraagt om een open houding richting bewoners en bedrijven. Dat vinden wij als gemeente belangrijk en omarmen we. Daarom hebben we de Omgevingsvisie samen met de inwoners, ondernemers, instellingen, regiogemeenten en andere betrokken opgesteld. Het gaat immers om hun leefomgeving. Voorwaarde voor het bereiken van de ambities is gedragsverandering, en het willen nemen van eigen verantwoordelijkheid van de individuele burger ten aanzien van bijvoorbeeld gezondheid, duurzaamheid, milieu en klimaat.

Gesprekken met de stad

Vanaf de start in het najaar van 2018 hebben we bij het opstellen van de Omgevingsvisie gesprekken gevoerd met de stad. In eerste instantie waren deze gesprekken vooral gericht op het ophalen van meningen en ideeën: hoe zien de Nijmeegse inwoners, organisaties en bedrijven Nijmegen nu en in de toekomst? Wat zijn volgens hen de belangrijke opgaven? Later hebben we onze ideeën, plannen en ambities weer voorgelegd aan de stad om te peilen of we volgens de inwoners, organisaties en bedrijven op het goede spoor zaten. Dat hebben we onder meer gedaan tijdens het eerste Democratiefestival, dat eind augustus 2019 plaatsvond.

Week van de Stad

Vervolgens bespraken we de Omgevingsvisie half november 2019 met de stad tijdens de ‘Week van de Stad’. Deze week stond geheel in het teken van de toekomst van Nijmegen. We presenteerden de ambitie en visie op de vier opgaven in de Mariënburgkapel. Verder hebben we inspiratiebijeenkomsten en workshops georganiseerd om voorlopige uitkomsten te toetsen en extra ideeën op te halen. Alle inbreng en uitkomsten van dit proces komen nu samen in deze Omgevingsvisie Nijmegen.

Meer ruimte bieden vraagt om een open houding richting bewoners en bedrijven.

“Op naar de betere toekomst voor Nijmegen! We kunnen het, maar alleen als we het samen doen. Met alle generaties, voor alle generaties.”

Daan (vader) & Elin (dochter) – Inwoners van Nijmegen

OPGAVEN

Opgaven

Met de ruimtelijke ontwikkelingen in de stad geven we vorm aan onze ambities. Nijmegen staat voor grote opgaven, nu en in de toekomst. De stad is in beweging.

Vier opgaven

Op grond van sociaal-economische en ruimtelijke analyses zijn door onderzoeksbureau Platform 31 de grootste uitdagingen voor de stad in de komende decennia benoemd. Deze grote bestuurlijke opgaven zijn in het huidige coalitieakkoord (2018-2022) vertaald in: de economisch veerkrachtige stad, de sociale en gezonde stad, de aantrekkelijke stad en de duurzame stad. Een indeling die we ook in deze Omgevingsvisie hanteren. Het zijn vier perspectieven van waaruit we naar de ontwikkeling van de stad kijken en onze ambities formuleren.

Economisch veerkrachtige stad

We gaan onze economische kansen beter benutten. We willen dat de banengroei in onze stad zich gaat verhouden tot de bevolkingsgroei en mobiliseren ons onbenutte potentieel. Dit doen we met de stad én met de regio, die de motor is van onze economische groei. We hebben economisch sterke sectoren in de stad, maar we hebben ook dringend behoefte aan meer werkgelegenheid, zowel voor hooggeschoolden als voor praktisch werkenden.

Sociale en gezonde stad

Nijmegen is en blijft een sociale stad. We werken aan gevarieerde, gemengde wijken en willen sociale tegenstellingen, gezondheidsverschillen en maatschappelijke onvrede verkleinen.

Aantrekkelijke stad

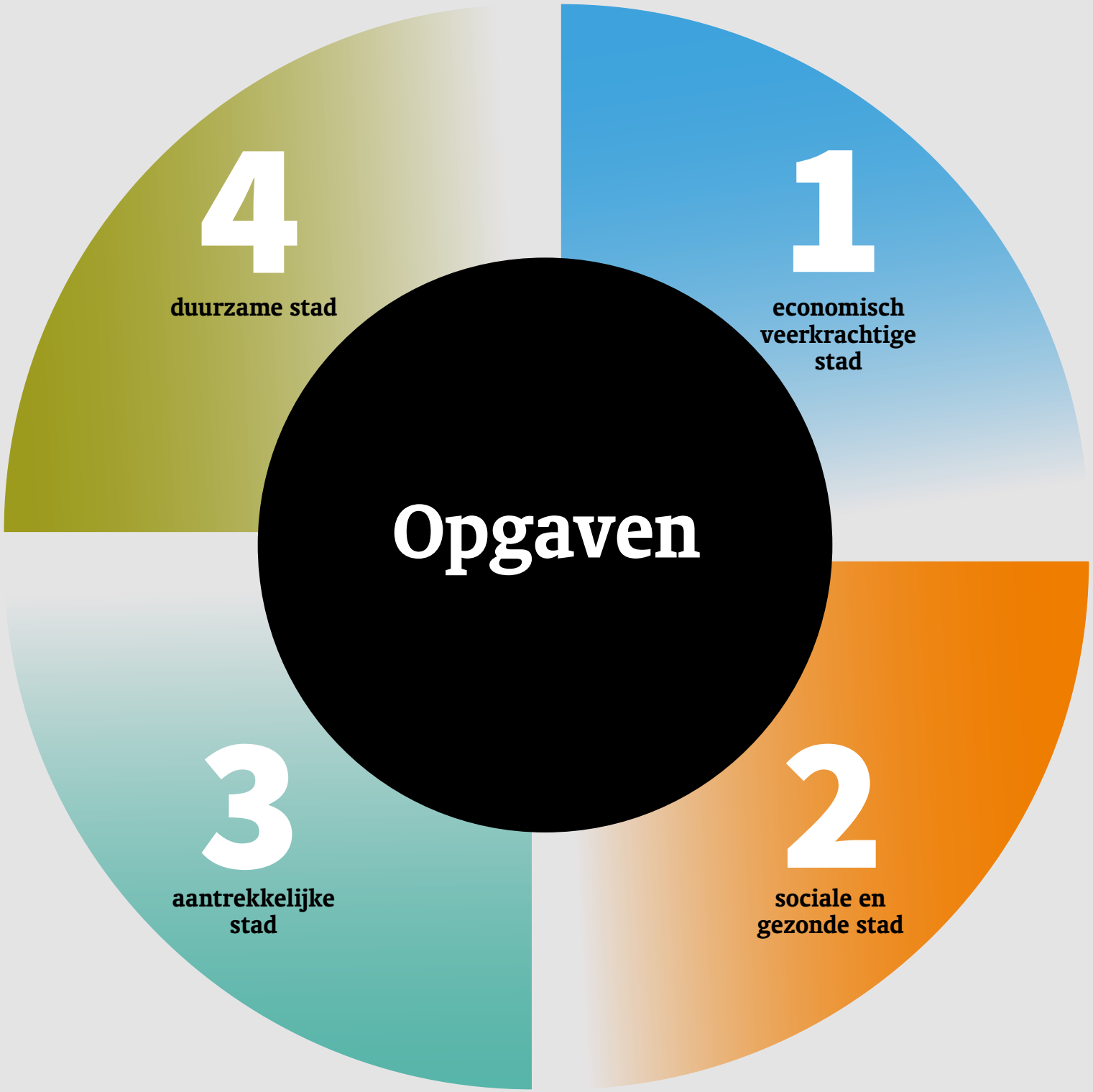
Nijmegen is een prachtige stad en dat blijven we. De kwaliteit van de stedelijke omgeving is voor ons een prioriteit. We willen onze sterke identiteit als stad met historie in een groene omgeving behouden en uitdragen. Nijmegen staat landelijk in de top drie van steden met het hoogste percentage woningtekort. We blijven groeien. Het aantal ouderen neemt toe, maar er vestigen zich ook meer jongeren. Deze voor Nederland bijzondere dubbele groei vraagt veel van onze stedelijke voorzieningen.

Duurzame stad

Nijmegen loopt voorop in de uitvoering van de duurzaamheidsopgaven voor Nederland. We hebben de ambitie en de potentie om samen met de regio koploper op het gebied van duurzaamheid en circulariteit te blijven. De oplossingen die we samen met de stad en regio uitwerken voor de energietransitie, duurzame mobiliteit, klimaatadaptatie en circulaire economie zijn ook voor de rest van het land van belang.

De vier opgaven zijn:

1. **Economisch veerkrachtige stad**
2. **Sociale en gezonde stad**
3. **Aantrekkelijke stad**
4. **Duurzame stad**

4
duurzame stad
1
economisch veerkrachtige stad
Opgaven
3
aantrekkelijke stad
2
sociale en gezonde stad

Landelijk

Heel Nederland staat voor vergelijkbare opgaven. Het Rijk en de provincies hebben hiervoor ook Omgevingsvisies opgesteld.

Het Rijk

De Nationale Omgevingsvisie (NOVI) kent vier prioriteiten en 21 'Nationale Belangen' waarmee het Rijk de kwaliteit van de fysieke leefomgeving wil behouden en versterken. Nijmegen geeft met haar partners invulling aan de vier prioriteiten van de NOVI op de schaal van de stad en de regio. Ze onderschrijft de 21 belangen/ afwegings-principes die het Rijk hanteert. Met de regio willen we hierin een voortrekkersrol spelen.

Gelderland

De Omgevingsvisie van de Provincie Gelderland heeft de titel 'Gaaf Gelderland' en richt zich op zeven hoofddoelen. Nijmegen onderschrijft dit toekomstbeeld en levert er met haar Omgevings-visie als centrumstad een belangrijke bijdrage aan.

Afbeelding: Provincie Gelderland

Afbeelding: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

DOORNROOSJE

1

Economisch veerkrachtige stad

Een economisch veerkrachtig Nijmegen is een stad die aantrekkelijk is om in te ondernemen en in te werken. Dit zorgt er voor dat er meer bedrijven komen en de werkgelegenheid groeit. In tien jaar tijd willen we zorgen voor 10.000 extra banen op allerlei niveaus.

Economisch veerkrachtige stad

Onze ambities

Nijmegen wil in 2050 volledig circulair zijn. Op een groter schaalniveau vormen we samen met de Provincie Gelderland en de regio's Arnhem-Nijmegen en Food Valley (Ede Wageningen) een groene metropoolregio. Deze regio heeft een toenemende verstedelijkingsdruk. We willen dé circulaire topregio worden in Europa.

De benodigde ruimte voor een goed vestigingsklimaat vinden we door nieuwe locaties te ontwikkelen en bestaande locaties te herstructureren, te intensiveren of te transformeren.

De binnenstad gaat een belangrijke bijdrage leveren aan onze ambitie om de komende tien jaar een groei van 10.000 nieuwe banen te behalen, vooral in groeisectoren als horeca en dienstverlening. Door het grote aantal bezoekers aan de binnenstad worden sectoren als horeca, cultuur, dienstverlening en evenementen hier steeds belangrijker. In de binnenstad willen we deze sectoren de ruimte bieden om te groeien.

We versterken de aantrekkingskracht van de binnenstad door het Vlaams Kwartier en het Valkhofkwartier te ontwikkelen.

We stimuleren duurzaam vervoer, onder andere door op strategische punten elektrische laadpunten aan te leggen, zodat bedrijven makkelijker overgaan op elektrisch vervoer van goederen.

We stimuleren efficiënter vervoer om de stad bereikbaar te houden.

We trekken talent aan en houden het vast door een aantrekkelijk gemengd stedelijk woonmilieu te bieden.

We faciliteren de economie door de juiste condities te scheppen waarin excellente zakelijke dienstverlening zich graag vestigt: levendige wijken met voorzieningen dichtbij.

Wij investeren in uitstraling, kwaliteit en groei van onze campussen, omdat de campus de plek is voor innovatie en waar nieuwe bedrijvigheid in de Health en High Tech ontstaat. Dat doen we samen met onze partners, waaronder bedrijven, kennisinstellingen, campusorganisaties en de provincie.

We willen de positie van de havens economisch versterken door meer ruimte voor watergebonden bedrijvigheid te creëren rondom de Kanaalhavens en het Engieterrein.

Gemengde woon-werkomgevingen bieden perspectief voor banencreatie in verschillende lagen in de nabijheid van kwetsbare wijken.

“De impact van studenten op de stad Nijmegen is groot. Zowel economisch als maatschappelijk. TNO berekende al eens dat studenten jaarlijks 28.500 euro waard zijn voor de stad. Uitgaande van 20.000 studenten betekent dit voor Nijmegen een half miljard per jaar. Studenten dragen bovendien bij aan het verenigingsleven en doen mee met culturele activiteiten. Veel studenten blijven na hun studie in Nijmegen wonen waardoor de stad profiteert van jonge kenniswerkers.”

Kees Stunnenberg, SSHN

Sociale en gezonde stad

2

We willen dat de inrichting van de stad bijdraagt aan een sociale en gezonde stad. Waarin de inwoner centraal staat en iedereen mee kan doen. Waar rekening wordt gehouden met anderen en aandacht is voor wie hulp nodig heeft. Een stad ook met een passend voorzieningenniveau in alle wijken en een gezonde omgeving die bewegen en sociaal actief zijn stimuleert en faciliteert.

Sociale en gezonde stad

Onze ambities

We zijn een inclusieve stad, waar iedereen een plek kan vinden om te wonen en te leven. En waar iedereen naar vermogen kan presteren.

We willen dat iedereen een dak boven zijn hoofd heeft. We behouden en versterken de beschikbaarheid van sociale huurwoningen en de betaalbaarheid voor de laagste inkomens.

We bevorderen gemengde wijken met een goede mix van woningentypen en woonvormen die passen bij de leefwijzen en behoeften van mensen. Dit betekent dat we bij inbreiding in de stad goed kijken waar welke woningtypen nodig zijn. In sommige delen van de stad zijn vooral koop- en particuliere huurwoningen gewenst. In andere delen juist sociale huurwoningen.

We maken sterke wijken met een mix van wonen en passende, goed bereikbare en toegankelijke voorzieningen en werken met een fijnmazig net voor buurt- en wijkwinkelcentra. Inwoners voelen zich thuis in een diverse en levendige omgeving, waar ze elkaar kunnen ontmoeten en terecht kunnen voor hun dagelijkse boodschappen.

We versterken de wijken rondom het kanaal met woningbouw en meer functiemenging (Neerbosch-Oost, Lindenholt, Dukenburg, Hatert). We maken deze toekomstbestendig en lossen vraagstukken op het terrein van welzijn, zorg, inkomen, werk, gezondheid, leefbaarheid en veiligheid op.

We realiseren een aantrekkelijke en groene buitenruimte in de stad en in de wijken, die uitnodigt om te ontmoeten en te spelen. Bijvoorbeeld door met woningen in een hofje en gezamenlijke ontmoet- en speelplekken in de buurt.

We zorgen ervoor dat de omgeving actief bewegen (wandelen, fietsen, spelen, sporten) stimuleert en faciliteert. We gaan uit van het STOP-principe: eerst oog hebben voor Stappers en Trappers, dan voor Openbaar Vervoer en pas dan voor de Personenauto.

We creëren op stedelijk niveau en wijkniveau een netwerk van aantrekkelijke beweegroutes door de stad, die wijken en publieke plekken met elkaar verbindt. Zoals winkelcentra, wijkgebouwen, sport- en speelplekken.

We willen naar een rookvrije omgeving.

We voorkomen veiligheids- en gezondheidsrisico's. Daarom willen we een leefbare, veilige en schone stad met aandacht voor luchtkwaliteit, bodemkwaliteit, geluid en de gevolgen van klimaatverandering (hitte).

“Met beweging in de buitenlucht voorziet u uw lichaam van meer zuurstofopname door dieper te gaan ademen, wat helpt bij het opbouwen van een sterker immuunsysteem. Dit alles terwijl u geniet van ontspanning en een diep gevoel van tevredenheid. Steeds meer mensen kiezen voor de buitenlucht om deze verhoogde levensstandaard te ervaren. U ook?”

Bassourama Koné, GoalTrainers

3 Aantrekkelijke stad

De opgave Aantrekkelijke Stad bekijken we door de bril van bestaande en nieuwe inwoners, bedrijven en bezoekers. Wat maakt Nijmegen een aantrekkelijke stad om in te wonen of te ondernemen? Waarom wil een bedrijf zich vestigen in Nijmegen? Wat maakt Nijmegen aantrekkelijk voor toeristen?

Aantrekkelijke stad

Onze ambties

Nijmegen is een aantrekkelijke stad om in te wonen, met goede werklocaties, openbare ruimtes en voorzieningen.

We stimuleren een groei van 1000 banen per jaar en bouwen tot 2030 nog ongeveer 10.000 woningen. Verder gaan we ervan uit dat de stad ook daarna blijft groeien met een toename van minimaal 5.000 woningen tussen 2030 en 2040.

Nijmegen is een compacte stad omringd door een prachtig landschap. Dit is een belangrijke kwaliteit van de stad. We willen deze kwaliteit verder versterken door de groei binnen de stadgrenzen te faciliteren. Daarmee houden we de stad vitaal en dynamisch en sparen we het landschap.

Stedelijke verdichting met hoogbouw plannen we vooral rond de openbaar vervoers-knopen. Op deze locaties streven we naar verdichting van wonen, werken, onderwijs en dienstverlening in combinatie met een multimodaal vervoerknooppunt, waarbij we de nadruk leggen op fiets- en OV-gebruik.

We versterken samen met buurgemeenten, het Waterschap, Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer de natuur en het landschap rondom Nijmegen.

We creëren ruimte voor functiemenging (wonen/werken) op werklocaties en in de wijken.

We willen het cultureel erfgoed niet alleen beschermen en in stand houden, maar ook versterken, ontwikkelen en benutten. We vinden het belangrijk dat monumenten een duurzame, toekomstbestendige functie hebben.

We brengen ons Limes Unesco werelderfgoed beter in beeld.

Op cultureel gebied willen we bij toekomstige ontwikkelingen van de stad aandacht besteden aan de ‘geschiedenis van morgen’. Concreet betekent dit meer aandacht voor iconische ruimtelijke elementen van vandaag en morgen, die cultureel bepalend zijn voor Nijmegen.

We ontwikkelen stedelijke projecten op een dusdanige wijze dat er bijzondere architectuur en stedenbouw en een zorgvuldig ontworpen openbare ruimte ontstaan.

We zetten in op het versterken van de vrijetijdseconomie om een nog aantrekkelijkere stad te worden.

We nemen de natuur mee in onze plannen en kiezen voor ‘natuurinclusief bouwen’. Dat betekent dat we bewust ruimte creëren voor de natuur in de groenstructuur.

“Stedelijke verdichting rondom OV-knooppunten. Voeg hier een woon-, werk-, recreatie-programma toe. Bouwen boven station Nijmegen Centraal, zoals in Breda en Utrecht. Hou er rekening mee dat in de toekomst parkeer-garages overbodig worden. Dit biedt ruimte voor ontwik-kellocaties met een gemixt programma.”

Leroy Haarbosch, Openbare Ruimte Ontwerper

4

Duurzame stad

Nijmegen loopt voorop op het gebied van duurzaamheid en toekomstbestendigheid. In 2018 waren we zelfs ‘European Green Capital’. Met het thema Duurzame Stad bouwen we door op de waardevolle kennis en relaties met bedrijven, instellingen en inwoners die toen zijn opgebouwd. Duurzaamheid zit in het DNA van Nijmegen, ook bij onze ondernemers.

Duurzame stad

Onze ambities

Nijmegen is in 2050 een volledig circulaire stad, waarin geen grondstoffen verloren gaan.

We willen samen met de regio's Arnhem-Nijmegen en Foodvalley circulair verstedelijken door het accent te leggen op ketenbenaderingen, het sluiten van kringlopen en het benutten van hernieuwbare bronnen. We willen daarin een voorbeeld voor Nederland zijn.

Met circulaire verstedelijking bedoelen naast circulariteit op zichzelf ook klimaatadaptatie en energietransitie. Met een samenhangende aanpak willen we de stad van de toekomst creëren. Zo willen we alleen op slimme plekken bouwen, waarbij we ov- en fietsgebruik sterk kunnen stimuleren. We willen circulair bouwen. In de planvorming willen we circulair/modulair bestemmen. Ook streven we naar circulaire landschapsontwikkeling en kringlooplandbouw.

Afval blijven we zien als grondstof. We scheiden stromen zo dicht mogelijk bij de bron, recyclen het zo hoogwaardig mogelijk en betrekken hierbij onze partners in de stad. Daarbij gebruiken we bewustwording, gedragsbeïnvloeding en 'de vervuiler betaalt' als sturingselementen.

Nijmegen is uiterlijk in 2050 een klimaatneutrale stad, die goed is voorbereid op de gevolgen van hitte, droogte en wateroverlast.

Gezamenlijk versterken we de groenkwaliteiten. Groen draagt bij aan onze gezondheid en ons welzijn, het zorgt voor vermindering van hittestress en voor een betere luchtkwaliteit. Stadslandbouw, moestuinen en lokale voedsel initiatieven in de wijken zorgen voor gezond voedsel en sociale cohesie. 'Korte keten' projecten aan de randen van de stad en in de regio bieden gezond en 'klimaatvriendelijk' voedsel en herstellen de relatie met het platteland en de boer en tuinder. Daarnaast maakt groen de huizen meer waard en zorgt voor een betere werkomgeving, het draagt bij aan onze gezondheid en ons welzijn en zorgt voor vermindering van hittestress.

We willen de biodiversiteit in de stad behouden en versterken door natuurparels (groene gebieden met een hoge biodiversiteit) onderling en met de natuurgebieden buiten de stad te verbinden.

Bij de ontwikkeling van Nijmegen gaan we uit van het natuurlijk systeem en versterken dit waar mogelijk.

Verbind wijken (scholen) middels parkstraten = woonerf + milieuzone met minimale parkeerplekken, veel groen en veilige oversteken voor (groepen lopende en fietsende) kinderen en ouderen bij drukke wegen.

Matthijs de Gruijter, directie Struin

Nijmegen heeft een volledig duurzame energievoorziening in 2045. Alle energie die we besparen, hoeven we niet op te wekken. Daarmee is energiebesparing een belangrijk speerpunt.

We zetten maximaal in om duurzame energie in het stedelijk gebied op te wekken, om te voorkomen dat direct voor de gemakkelijke weg wordt gekozen van zonnepanelen en windmolens buiten de stad. De grootste potentie voor zonnepanelen ligt op daken van bedrijfspanden en kantoren, maar ook op daken van woningen is nog veel ruimte onbenut.

We zetten in op de transitie naar duurzame mobiliteit met gebruik van schone brandstoffen en schone vervoersmiddelen.

We benutten de mobiliteitsinfrastructuur zo efficiënt mogelijk; we stimuleren efficiënte en schone stadslogistiek.

We kiezen in de woongebieden voor mobiliteit die duurzame energie gebruikt, aanzet tot bewegen en zo min mogelijk (openbare) ruimte gebruikt, zodat die beschikbaar is voor spelen, ontmoeten, groen en andere gewenste functies.

RUIMTELIJKE KEUZES

Ruimtelijke keuzes

De Omgevingsvisie is de ruimtelijke weerslag van de ambities die we hebben voor Nijmegen. Ruimte is echter een schaars goed. We moeten kiezen welke combinatie van ambities we waar willen maken en op welke plekken in de stad.

Integrale oplossingen

De hiervoor geformuleerde ambities bij de vier opgaven blijken goed te combineren te zijn. Dit vraagt wel een andere, integrale manier van denken, die ook nodig is om de huidige maatschappelijke vraagstukken op te lossen. Deze manier van denken gaat ervan uit dat we zaken juist beter maken als we de opgaven van alle kanten bekijken en nieuwe oplossingen verzinnen die meerdere problemen kunnen oplossen. Neem bijvoorbeeld duurzame mobiliteit: we kiezen voor mobiliteit die duurzame energie gebruikt, aanzet tot bewegen en zo min mogelijk ruimte gebruikt, zodat die beschikbaar komt voor spelen, ontmoeten, groen en andere gewenste functies.

Acht richtinggevende keuzes

We hebben in totaal acht ruimtelijke keuzes voor de fysieke leefomgeving uit de verschillende opgaven afgeleid. We hebben hiervoor input gebruikt uit de Stadsgesprekken, de Week van de Stad, een analyse van het beleid en het onderzoek uit het OER.

Panorama Nederland

Het College van Rijksadviseurs heeft Panorama Nederland gemaakt naar aanleiding van de Nationale Omgevingsvisie. Die laat zien hoe de complexe vraagstukken waar we voor staan in samenhang opgelost kunnen worden en tot een aantrekkelijke omgeving leiden. Het Panorama heeft als voorbeeld en inspiratie gediend bij het opstellen van deze Nijmeegse Omgevingsvisie.

Omgevingsvisiekaart

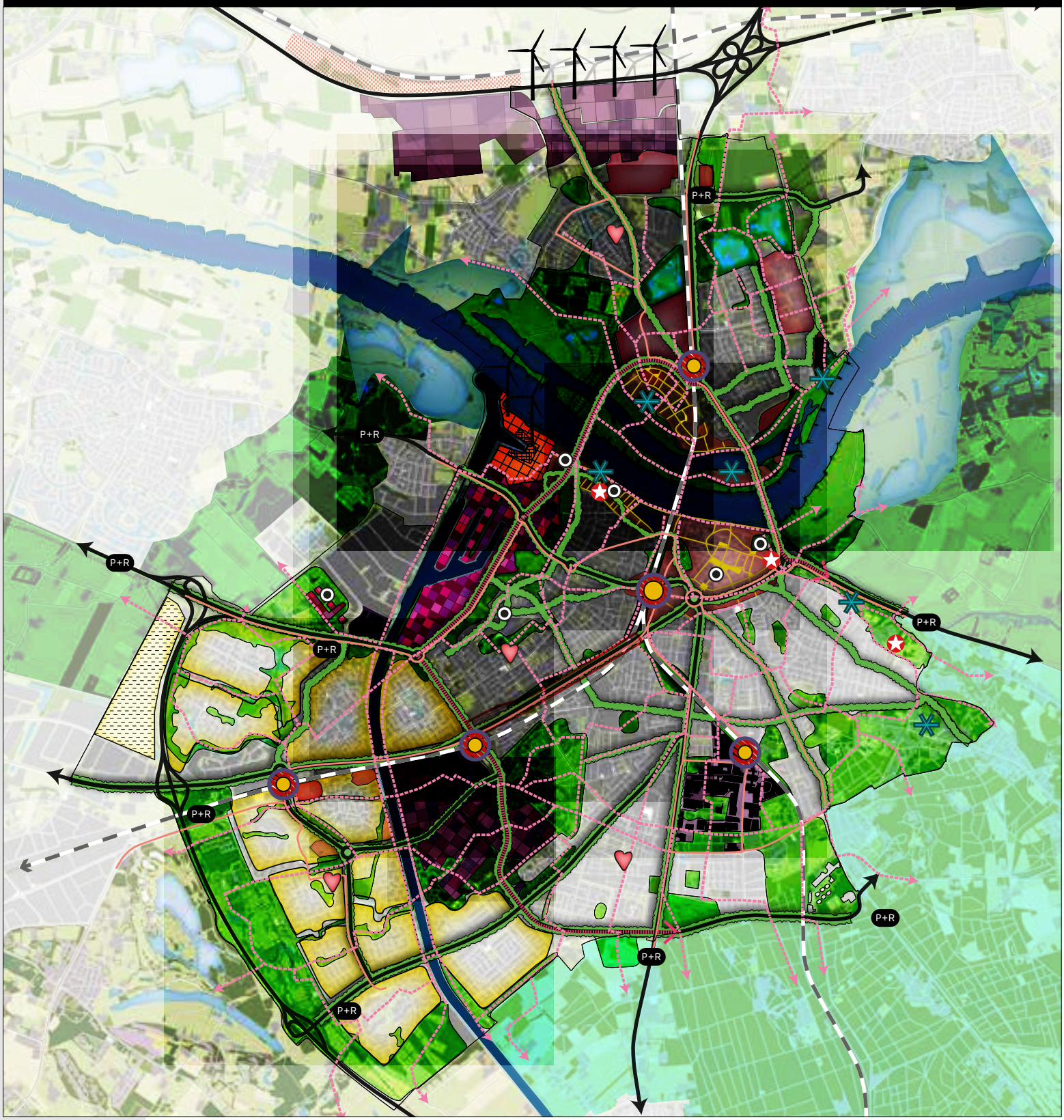
De acht keuzes staan weergegeven op de Omgevingsvisiekaart op pagina 38.

De acht keuzes zijn:

1. **Compacte, dynamische stad**
2. **Toekomstbestendige wijken**
3. **Groene, gezonde stad**
4. **Duurzame mobiliteit**
5. **Energieopgave**
6. **Groter centrumgebied**
7. **Sterke campussen**
8. **We omarmen het kanaal**

Integrale oplossingen
1
compacte, dynamische stad
2
toekomstbestendige wijken
3
groene, gezonde stad
4
duurzame mobiliteit
5
energieopgave
6
groter centrumgebied
7
sterke campussen
8
we omarmen het kanaal

Omgevingsvisiekaart

Legenda

De **stedelijke groenstructuur** bestaat uit alle groengebieden in de stad. Hieronder vallen parken, bos en natuurgebieden, recreatiegebieden, landgoederen en landbouwgebieden.

Laanstructuur bij ruimtelijke dragers. De historische wegen en hoofdwegen krijgen een groen karakter.

In de **bestaande woonwijken** versterken we de voorzieningen, doen we aanpassingen aan het klimaat, werken we aan duurzame energievoorziening, speelvriendelijke straten en buurtparken, beweegroutes en functiemenging.

In de **bestaande werkgebieden** zetten we in op duurzame mobiliteit, energievoorziening, vergroening en parkmanagement.

Beweegroutes zijn informele routes door de wijken voor voetgangers en fietsers. Zij verbinden de wijken onderling en geven toegang tot het omringende landschap.

Het hoofdwegennet wordt gevormd door de stedelijke invalswegen en enkele radialen. Een nieuwe verbinding is de Dorpensingel-Oost.

De **S100** is een belangrijke verdeelweg door Nijmegen. Binnen de S100 streven we naar het meer autoluw maken van de stad. De S100 is bedoeld voor de doorstroming van het autoverkeer en de wegen binnen de S100 voor bestemmingsverkeer.

P+R **Zoekgebied Park & Ride.** Bij de invalswegen zoeken we naar locaties om gratis of goedkoop te parkeren, waarna overstap plaatsvindt op andere vervoerswijzen (fiets, trein of (H)OV). Dit stemmen we af met de buurgemeenten.

HOV-net. Hoogwaardig Openbaar Vervoerslijnen verbinden Nijmegen Centraal Station met de omliggende kernen en Heyendaal. Dukenburg en Waalsprong worden ook verbonden met de campussen en het centrum.

In de toekomst willen we de **Graafseweg** binnen de S100 aanpakken.

Windenergie. Naast het bestaande windpark aan de A15 zijn er twee windmolens voorzien op het Engieterrein.

Zonneweide. In de Duitse bocht van de A73 en bij de Grift voorzien we in een zonneweide.

Energie Hub Waal-Energie. Voor de ontwikkeling van het terrein van Engie is een visie uitgewerkt.

Stedelijke knoop met station. De bestaande OV-structuur gebruiken we als de ruggengraat van de stad en de regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Dit zijn de regionale sprinterstations Dukenburg, Lent, Goffert en Heyendaal en Station Nijmegen Centraal.

De Binnenstad verbreedt zich naar de gebieden rondom de Waal. Onder de noemer 'Nijmegen omarmt de Waal' realiseren we verschillende projecten aan de oevers van de rivier, waarmee de stad zich naar de rivier wendt.

Winkelgebied Dukenburg - Hof van Holland - bouw- en tuinmarkt. We ontwikkelen een aantal nieuwe winkelvoorzieningen en werken aan versterking van winkelcentrum Dukenburg.

Nieuwe vitale woonwijk of inbreidingslocatie. De nieuwe wijken in de Waalsprong en in het Waalfront bouwen we met toekomstmogelijkheden waarbij er naast wonen ruimte is voor werken en voorzieningen.

Toekomstbestendige wijken. De komende tijd gaan we intensief aan de slag in/met de groene woonwijken Dukenburg, Lindenholt, Hatert en Neerbosch-Oost.

Aandacht voor voorzieningenniveau en leefbaarheid. Voor de wijken Heseveld, Oosterhout, Grootstal en Dukenburg willen we in eerste instantie kijken naar het voorzieningenniveau.

Novio Tech Campus. We werken aan een gezamenlijk ambitiedocument voor de ruimtelijke ontwikkeling van NTC.

Campus Heyendaal. We onderzoeken op de campus mogelijkheden voor intensivering en functiemenging.

Synthon en omgeving. We stimuleren de intensivering van Health & High Tech.

Een deel van het gebied **Winkelsteeg** biedt ruimte voor transformatie. Hier kunnen andere bedrijfsfuncties en wonen toegevoegd en ingepast worden met behoud van groen, waarbij rekening wordt gehouden met de belangen van de reeds gevestigde bedrijven.

Oostkanaalhavens. We willen onderzoeken of dit gebied op langere termijn (na 2030) mogelijkheden biedt voor transformatie, waarbij rekening wordt gehouden met de belangen van de reeds gevestigde bedrijven. Voor de komende tien jaar wordt een vestigingsklimaat voorgestaan gericht op de maakindustrie, logistiek, energie, watergebonden bedrijvigheid en overslag, ook op het ENGIE-terrein.

Cultuurhistorische hotspot. In de binnenstad versterken en verbinden we de belangrijkste cultuurhistorische locaties: Valkhofkwartier, Stevenskerk en omgeving, Vlaams Kwartier, Stationsomgeving, Mariënburgkwartier. Industrieel erfgoed biedt ook kansen, evenals Kinderdorp Neerbosch.

Romeins erfgoed. De terreinen in het centrum en in Nijmegen–Oost die gerelateerd kunnen worden aan de Romeinse Limes, zijn archeologisch erfgoed. In Nijmegen West ligt bovendien Ulpia Noviomagus, wat we tot uitdrukking willen brengen in de nieuwe stedelijke ontwikkeling.

Forten. De forten die in een krans rondom de binnenstad liggen, worden onderdeel van de nieuwe stedelijke ontwikkeling rondom de Waal. Hierin vormen ze historische en groene hotspots.

1 Compacte, dynamische stad

Nijmegen is een compacte stad omringd door een prachtig landschap. Dit is een belangrijke kwaliteit en vestigingsfactor voor de stad. We willen deze verder versterken door de groei in de stad te faciliteren, waarmee we de stad vitaal en dynamisch houden. Tegelijkertijd houden we zo het landschap rondom de stad aantrekkelijk en nabij.

Compacte, dynamische stad

Legenda

1. Groter centrumgebied
2. Kanaalzone
3. Versterken campussen

Nadruk op intensivering

Als Nijmegen willen we de impact van de groei van de stad op de omgeving zo klein mogelijk houden. Dat vraagt om een slimme werkwijze met de nadruk op verdichting, want de vraag naar woningen en werklocaties blijft bestaan, ook na 2030. Het is onze ambitie om een groei van 1.000 banen per jaar te stimuleren en tot 2030 nog ongeveer 10.000 woningen te bouwen. Verder gaan we ervan uit dat de stad ook daarna blijft groeien, met een toename van minimaal 5.000 woningen tussen 2030 en 2040. De groei is vooral te danken aan het onderwijs in de stad. De Universiteit en de Hogeschool trekken jonge mensen aan van wie een deel na afronding van de studie in Nijmegen blijft wonen en er kinderen krijgt.

Als Nijmegen willen we de impact van de groei van de stad op de omgeving zo klein mogelijk houden.

Kwaliteit voorop

De bouw van extra woningen combineren we met andere opgaven. De groei van de stad willen we benutten om de kwaliteit van de stad te verbeteren. Daarbij denken we aan strategieën als intensiveren, combineren, functiemenging en transformatie van bestaande gebieden.
De concrete invulling moeten we de komende jaren nog ontwikkelen. Duidelijk is dat binnenstedelijke ontwikkeling allerlei vraagstukken met zich meebrengt op het gebied van bereikbaarheid, wonen, werkgelegenheid, energie, leefbaarheid, klimaatadaptatie, gezondheid en drukte. Tegelijkertijd weten we ook dat binnenstedelijke ontwikkeling kansen biedt om kwaliteit toe te voegen en nieuwe oplossingen toe te passen.

Focusgebieden

De periode tot 2030 willen we gebruiken om de plannen in de Waalsprong en het Waalfront af te ronden en de focus te verleggen naar de bestaande stad. De nadruk zal de komende jaren op de volgende gebieden liggen:

1. **Groter centrumgebied; het stationsgebied en de gebieden rondom de Waal**
2. **Kanaalzone, inclusief Dukenburg, Lindenholt, Neerbosch-Oost, Hatert, Winkelsteeg**
3. **Campussen: werklocaties Novio Tech Campus en Heyendaal**

Voor de midden- en lange termijn onderzoeken we het gebied Oostkanaalhavens.

Meer functiemenging

Onze woonopgave willen we nadrukkelijk combineren met andere opgaven, zoals werken, voorzieningen en mobiliteit. Hierbij willen we sterk inzetten op de bereikbaarheid met fiets en openbaar vervoer. Door te verdichten en functies te mengen, komen reisdoelen dichter bij elkaar te liggen. Verplaatsingen worden korter en we bevorderen dat mensen de auto laten staan en kiezen voor het OV, fiets of lopen. Met hogere dichtheden neemt het aandeel van voetgangers in het totale aantal reizigerskilometers toe en groeit de kans op ontmoetingen in de openbare ruimte. Naast al deze ruimtelijke voordelen hebben stedelijke, gemengde milieus de potentie om bij te dragen aan een structurele versterking van de economie van onze regio en daarmee van Nijmegen.

1.000
extra banen per jaar

10.000
woningen bouwen tot 2030

5.000
extra woningen tussen 2030 en 2040

Focus op stedelijke knooppunten

Functiemenging vraagt om een goede inpassing, zodat de kwaliteit van de openbare ruimte op peil blijft en er ruimte blijft voor groen en waterberging. Daarnaast vergt functiemenging vaak maatwerk, aangezien niet alle vormen van bedrijvigheid geschikt zijn voor functiemenging en intensivering. In de periode tot 2040 willen we de mogelijkheden van verdichting en functiemenging vooral in de stedelijke knooppunten stimuleren. Dit zijn de locaties in de stad waar verschillende vervoerstromen, voorzieningen en werklocaties samenkomen. Denk aan het stationsgebied, de knoop Winkelsteeg/Goffert, de knoop Heyendaal, de knoop Lent en de knoop Dukenburg.

Verdichting & hoogbouw

Stedelijke verdichting met hoogbouw plannen we vooral rond de openbaar vervoers-knopen. Op deze locaties streven we naar verdichting van wonen, werken, onderwijs en dienstverlening in combinatie met een multimodaal vervoerknooppunt, waarbij we de nadruk leggen op fiets- en OV-gebruik. Verder zien we incidenteel en zorgvuldig gepositioneerd in de bestaande omgeving én rekening houdend met het silhouet van de stad, mogelijkheden voor lokale hoogbouw die het karakter heeft van landmarks. Deze hoogbouw kan bijvoorbeeld langs de hoofdwegen en in grote open ruimten komen, zoals aan de Waal en het Maas-Waalkanaal. Solitaire hoogbouw is vooral gericht op het landschap en het versterken van de identiteit van de stad. Hoogbouw dient op een positieve wijze bij te dragen aan de identiteit van de buurt, wijk en/of stad.

We zetten met de regio Arnhem-Nijmegen, provincie en het Rijk een meerjarige samenwerking op om de woningmarkt vlot te trekken.

Hoogbouw en verdichting gaan altijd samen met onderzoek naar zorgvuldige stedenbouwkundige inpassing van de hoogbouw. In dit onderzoek dienen zaken zoals het silhouet van de stad, historische zichtlijnen, aanwezige monumenten, landschappelijke kwaliteiten, fysische aspecten zoals windhinder en schaduwwerking, de menselijke maat en een goede omgevingskwaliteit van de plint en omgeving van de hoogbouw te worden meegenomen.

Woondeal

We zetten met de regio Arnhem-Nijmegen, provincie en het Rijk een meerjarige samenwerking op om de woningmarkt vlot te trekken. De afspraken hierover leggen we vast in een Woondeal en in een verstedelijkingsstrategie. We maken afspraken over verschillende onderwerpen: de woningbouwopgave, woningbouwversnelling, verbetering van de betaalbaarheid en leefbaarheid door meer passende woningen en mogelijkheden voor flexwonen.

Kleinere woningen

De komende jaren verschuift voor nieuwbouw het accent van eengezinswoningen naar woningen voor een- en tweepersoonshuishoudens. Ook plannen we meer woningen voor starters, middeninkomens en studenten. Daarnaast richten we ons ook op huisvesting van ouderen en kwetsbare doelgroepen. Dit betekent dat we meer appartementen, sociale huur, middeldure huur, goedkopere koop en levensloopgeschikt willen bouwen. Deze woningen bouwen we in stedelijk compacte milieus, waar sprake is van functiemenging.

Uitvoeringsagenda Wonen 2020-2025

Op korte termijn willen we vooral de bouw van sociale huur en middeldure woningen voortzetten en het tekort aan creatieve, flexibele woonvormen opheffen. Hiervoor stellen we, in samenspraak met de corporaties, de Uitvoeringsagenda Wonen 2020-2025 op. Onze plannen voor de woningbouw realiseren we binnen de huidige stadsgrenzen in de jaren ‘60, ‘70 en ‘80 wijken, rondom de Kanaalzone, op de campussen, in de Waalsprong, bij het station en in de binnenstad. Hier sluiten we ook een woondeal met het Rijk voor. De ambitie om de functies van wonen en werk te combineren is een uitdagende en behoeft nog verdere uitwerking, waarbij ook zal worden gekeken naar de ervaringen en goede voorbeelden in andere steden. We ontwikkelen een kader voor functiemening.

“Er moeten veel woningen bij. Het levert de meeste maatschappelijke meerwaarde op als je die compacter bouwt in een stedelijke omgeving. Een gemengd gebied heeft veel voordelen: het reduceert ruimtegebruik en mobiliteit, is levendiger en adaptiever, delen wordt makkelijk, is gewild, het stimuleert innovatie en geeft een impuls aan de omgeving.”

Daan Zandbelt, Rijksadviseur

Werklocaties en winkelgebieden

De komende jaren onderzoeken we ook de behoefte aan ruimte voor de creatieve sector, voor flex- en ontmoetingsplekken en voor informele werklocaties in gemengde milieus. Daarbij kijken we onder meer naar wijken als Bottendaal, het Honigcomplex en NYMA, maar ook naar kantoren en hotels langs de Oranjesingel. NYMA en het Honigcomplex ontwikkelen zich als broedplaatsen voor innovatieve ondernemers middenin of direct grenzend aan woongebieden. Het Stadsdeelcentrum Dukenburg heeft te kampen met leegstand. Samen met ondernemers en eigenaren gaan we werken aan een nieuwe invulling van dit centrum. Ook winkelcentrum Meijhorst wordt vernieuwd. We bouwen in Hof van Holland een geheel nieuw winkelgebied voor de Waalsprong.

Recreatie en toerisme

We ontwikkelen nieuwe recreatieve locaties met een bijzonder karakter, zoals NYMA, Waalkwartier en het plassengebied in Nijmegen-Noord. Verder stimuleren we de ontwikkeling tussen de verschillende functies rondom winkelcentrum Dukenburg, de ijsbaan, de klimhal en de woonboulevard. Inspelend op het groeiende aantal overnachtingen in de stad bieden we ruimte voor de ontwikkeling van nieuwe hotels. We willen de kwaliteiten van het gebied rondom de Goffert, het NEC-stadion en Sanadome behouden en hier nieuwe ontwikkelingen op het gebied van vrijetijdseconomie stimuleren. Daarnaast zetten we ons regionaal in voor goede recreatieve verbindingen met de omliggende gebieden.

Kantoren

Op de kansrijke, toekomstbestendige centrumlocaties reserveren we ruimte voor kantoren. Daarnaast creëren we meer aanbod voor kleine kantoorgebruikers en ruimten voor ZZP-ers en ‘co-working spaces’. Daarbij richten we ons vooral op de gebiedsontwikkeling rond het station Nijmegen Centraal. In dit gebied kunnen we extra ruimte creëren door verouderde en incourante (kantoor)panden te herontwikkelen. Brabantse Poort en Campus Heyendaal beschouwen we als toekomstbestendige kantorenlocaties.

Bedrijventerreinen

Voor onder meer de maakindustrie en logistieke dienstverlening ontwikkelen we in overleg met de regio het bedrijventerrein de Grift.
Het Engieterrein herontwikkelen we voor watergebonden bedrijvigheid en bedrijven die duurzame energie opwekken. En bij de Novio Tech Campus en de Campus Heyendaal richten we ons op herontwikkeling, intensivering en functiemenging van nieuwe kavels. In Winkelsteeg onderzoeken we of we door herstructurering of revitalisering, intensivering en transformatie ruimte kunnen vinden om in de vraag naar gemengd stedelijke milieus en bedrijvigheid te voorzien.

Het mengen van functies in hoge dichtheden is om een aantal redenen verstandig en van maatschappelijke en economische meerwaarde.

Sociaaleconomische bijdragen

Mensen met talent aantrekken en vasthouden door ze een aantrekkelijk stedelijk woonmilieu te bieden. De economie vernieuwen door kennisdeling en innovatie. De economie faciliteren met zakelijke dienstverlening, door de juiste condities te scheppen waarin deze sector zich graag vestigt: met een levendigheid en voorzieningen dichtbij.

Door menging ontstaat kruisbestuiving

Door de nabijheid van verschillende functies en verschillende organisaties wordt uitwisseling en kruisbestuiving bevorderd. Dit leidt tot meer en structurele innovatie. Het helpt daarbij als ook 'denken & doen' zich in elkaars nabijheid begeven.

Door te mengen wordt mobiliteit gereduceerd

Door woningbouw te concentreren in hoge dichtheden en te mengen met ander stedelijk programma wordt nabijheid vergroot. Door veel woningen te bouwen op loop- en fietsafstand van werk, scholing en voorzieningen wordt (onnodige) mobiliteit beperkt. Bovendien stimuleert nabijheid lopen en fietsen.

Gemengde gebieden zijn leefbaarder

Complementaire functies zorgen ervoor dat er altijd wel leven in een gebied is. Buiten werktijden, in het weekend en overdag. Dat maakt het sociaal veilig en leefbaarder. De wijken in Nijmegen die al een goede menging kennen, scoren hoger in de leefbarometer dan de wijken die meer monofunctioneel zijn.

Gemengde gebieden zijn flexibler

Functiemenging in hoge dichtheid maakt een gebied toekomstbestendiger. Doordat een plek of ruimte voor meer doelen geschikt is, kan het zich makkelijker aanpassen aan nieuwe omstandigheden en is het minder kwetsbaar.

Als je mengt kun je gemakkelijk delen

Het mengen van wonen en werken biedt de mogelijkheid om voorzieningen en ruimten met elkaar te delen. Er ontstaat zo potentie voor nieuwe gemeenschapsvorming en collectief gebruik van functies, mobiliteit, energie en materialen zijn daarbij kansrijk.

Mengen is gewild in de markt

Gemengde hoogstedelijke milieus sluiten aan op de huidige maatschappelijke trends en wensen – zoals de trek naar de stad en een grotere woonvoorkeur voor stedelijk wonen met voorzieningen dichtbij – en op trends in de economie – zoals de wens van bedrijven om zich te vestigen in een inspirerende stedelijke omgeving die goed bereikbaar is, nabij voorzieningen en een aantrekkelijke woonomgeving.

Mengen kan een impuls geven aan wijken

Veel transformatielocaties grenzen aan kwetsbare wijken. Stedelijk mengen kan ook werkgelegenheid bieden die aansluit op het arbeidspotentieel in deze wijken. Daarnaast biedt het ontwikkelen van gemengde woonwerkomgevingen perspectief voor wooncarrières binnen of in de nabijheid van deze kwetsbare wijken en banencreatie in verschillende lagen.

(bronnen: Guiding Principles Metro Mix, van college van Rijksadviseurs)

Complementaire functies zorgen ervoor dat er altijd wel leven in een gebied is. Buiten werktijden, in het weekend en overdag.

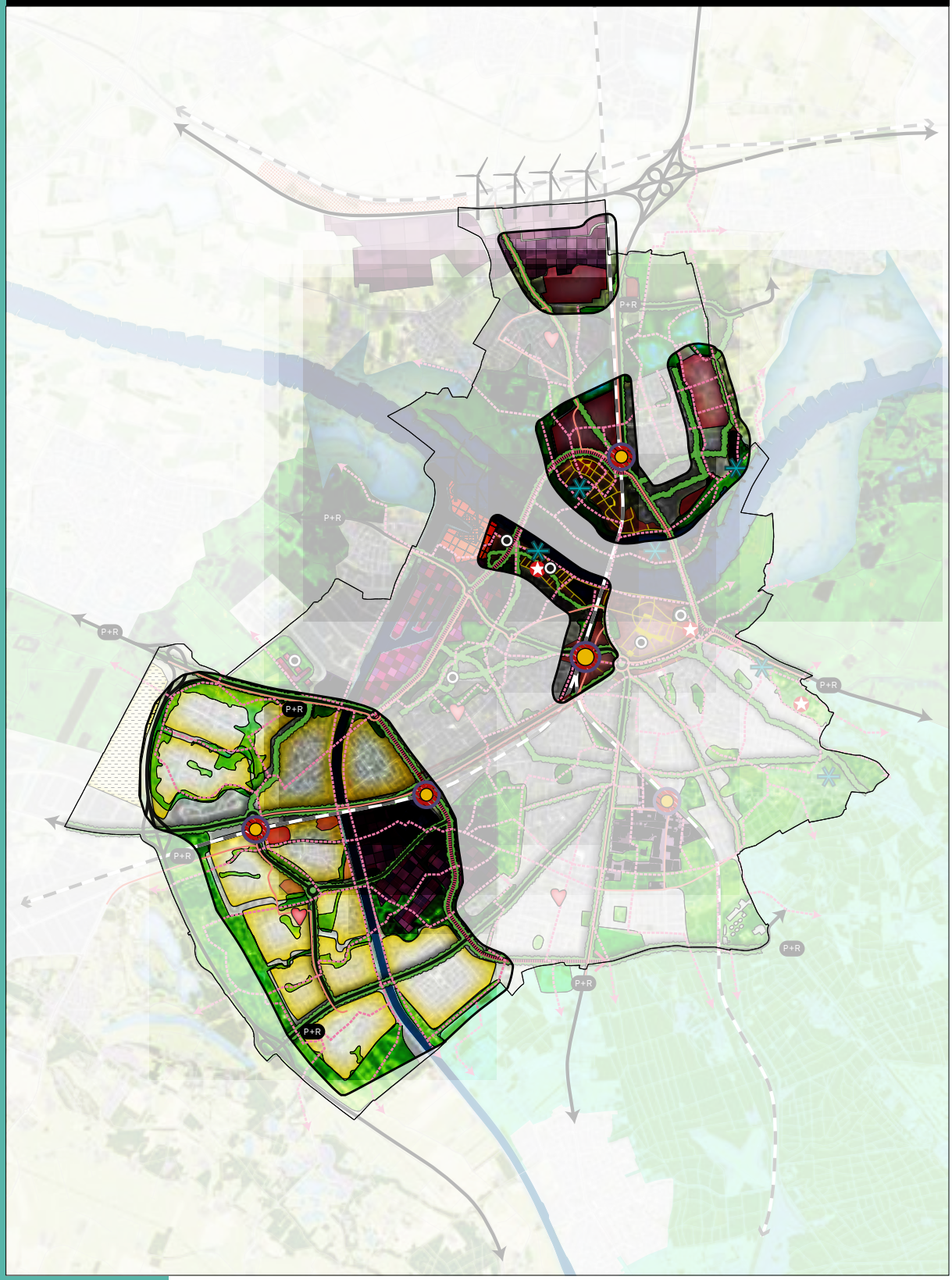
2

Toekomst-bestendige wijken

Om tot een inclusieve en vitale stad te komen, streven we onder meer naar een goede mix van allerlei typen woningen en woonmilieus in sociale huur, huur en koop. Dit in combinatie met de daarbij passende voorzieningen.

Toekomstbestendige wijken

Legenda

- De **stedelijke groenstructuur** bestaat uit alle groengebieden in de stad.
- **Laanstructuur bij ruimtelijke dragers.** De historische wegen en hoofdwegen krijgen een groen karakter.
- **Beweegroutes** zijn informele routes door de wijken voor voetgangers en fietsers.
- **Stedelijke knoop met station.** Dit zijn de regionale sprinterstations Dukenburg, Lent, Goffert en Heyendaal en Station Nijmegen Centraal.
- **De Binnenstad verbreedt** zich naar de gebieden rondom de Waal. Onder de noemer 'Nijmegen omarmt de Waal' realiseren we verschillende projecten aan de oevers van de rivier, waarmee de stad zich naar de rivier wendt.
- **Nieuwe vitale woonwijk of inbreidingslocatie.** De nieuwe wijken in de Waalsprong en in het Waalfront bouwen met toekomstmogelijkheden waarbij er naast wonen ruimte is voor werken en voorzieningen.
- **Toekomstbestendige wijken.** De komende tijd gaan we intensief aan de slag in/ met de groene woonwijken Dukenburg, Lindenholt, Hatert en Neerbosch-Oost.
- **Aandacht voor voorzieningenniveau en leefbaarheid** in de wijken Heseveld, Oosterhout, Grootstal en Dukenburg.

Kansen voor de mix

De vraag naar meer woningen in de stad biedt kansen om de mix te realiseren. Zo kijken we bij elk nieuwbouwplan of we de verhouding tussen de verschillende wooncategorieën op wijkniveau kunnen verbeteren. Daarbij zetten we in op gemengde wijken en buurten, waar mensen zich thuis voelen en waar ze mensen met verschillende leefstijlen en omstandigheden tegenkomen. Op deze manier proberen we sociale draagkracht en sociale draaglast meer met elkaar in evenwicht te brengen, wat bijdraagt aan de oplossing van diverse maatschappelijke vraagstukken.

Sterke wijken

We richten ons op sterke wijken met voor iedereen passende, bereikbare en goed toegankelijke voorzieningen. Ook werken we aan een aantrekkelijke omgeving in de nabijheid van iedere woning. Dit houdt voor ons in dat elke wijk een kwalitatief goede openbare ruimte dient te hebben met groen, water, natuur, ecologie en groene verbindingen, die uitnodigt tot ontmoeting, spelen, bewegen en recreatie.
Bij alle ruimtelijke ontwikkelingen staan leefwereld, welbevinden en gezondheid van inwoners centraal. Om verbeteringen te realiseren werken we met placemaking en ondersteunen we tijdelijke functies en initiatieven. In de buurten streven we naar zoveel mogelijk lokaal eigenaarschap.

Dukenburg, Lindenholt, Hatert en Neerbosch-Oost

Bovenstaande geldt zowel voor nieuwe wijken als voor onze bestaande wijken, want ook daar zijn verbeteringen mogelijk en nodig. De komende tijd gaan we dan ook intensief aan de slag en met de groene woonwijken Dukenburg, Lindenholt, Hatert en Neerbosch-Oost. Deze wijken aan weerszijden van het Maas-Waalkanaal op de rand van de stad en het buitengebied, zijn gebouwd in de jaren ‘60, ‘70 en ‘80. Inwoners voelen zich hier thuis. Maar kloppen deze wijken van toen nog wel met de wensen, verlangens en eisen van nu? Zijn deze wijken klaar voor de toekomst?

Gevarieerd woningaanbod en voorzieningen

We willen in deze wijken betaalbare en energiezuinige woningen. Met een woningaanbod dat niet alleen uit eengezinswoningen bestaat. Maar ook uit woningen voor ouderen en kleine huishoudens en mogelijkheden voor gemeenschappelijke woonvormen. Verder streven we naar voldoende voorzieningen in deze wijken en ruimte voor bedrijvigheid. Bovendien willen we het aangrenzende groene landschap van de Haterse vennen en het Maas-Waalkanaal meer onderdeel laten zijn van deze wijken, zodat de wijkbewoners er eenvoudiger van kunnen genieten, er kunnen sporten en spelen en anderen kunnen ontmoeten.

Ontmoeten

We maken integraal beleid voor voorzieningen, winkels, detailhandel, horeca, hotels, wijkcentra en binnen- en buitensportaccommodaties. We kijken hoe het voorzieningenniveau nu over de stad verdeeld is en hoe we hier het beste verbetering in aan kunnen brengen. Voor de wijken Lindenholt, Neerbosch-Oost, Hatert en Grootstal willen we kijken naar functiemenging en voorzieningen. We maken een beleidskader hoe we gezamenlijk het ontmoeten en andere bewonersinitiatieven kunnen stimuleren.
In Nijmegen-Noord werken we aan sportvoorzieningen en winkelvoorzieningen. We realiseren urban fittracks en creëren speelplekken in de buurten. We stimuleren bewoners initiatieven.

Korte ketens

We faciliteren voedselinitiatieven, zoals moestuinen bij de basisscholen/wijkcentra en voedsellandschappen, zoals oogstgenotentuinen en kringlooplandbouwbedrijven dichtbij de wijken. Door deze korte ketens van boeren naar consumenten en van ‘Tuin tot Bord’ zorgen we voor een gezond voedselaanbod, duurzamere mobiliteit en minder belasting van het natuurlijk systeem.

“De mensen uit Nijmegen vertellen hoe fijn zij zich voelen in deze stad, want je hebt immers alles in de buurt: bossen, grote parken en rivieren. De mensen uit Nijmegen zijn allemaal trots op hun eigen buurtje, zijn tolerant ten opzichte van de ander en zij zijn lief voor hun medemens. Zo worden dromen verwezenlijkt, zo worden bruggen gebouwd zo houden Nijmegenaren elkaar scherp.”

Janneke Bos, De mensen uit Nijmegen

3

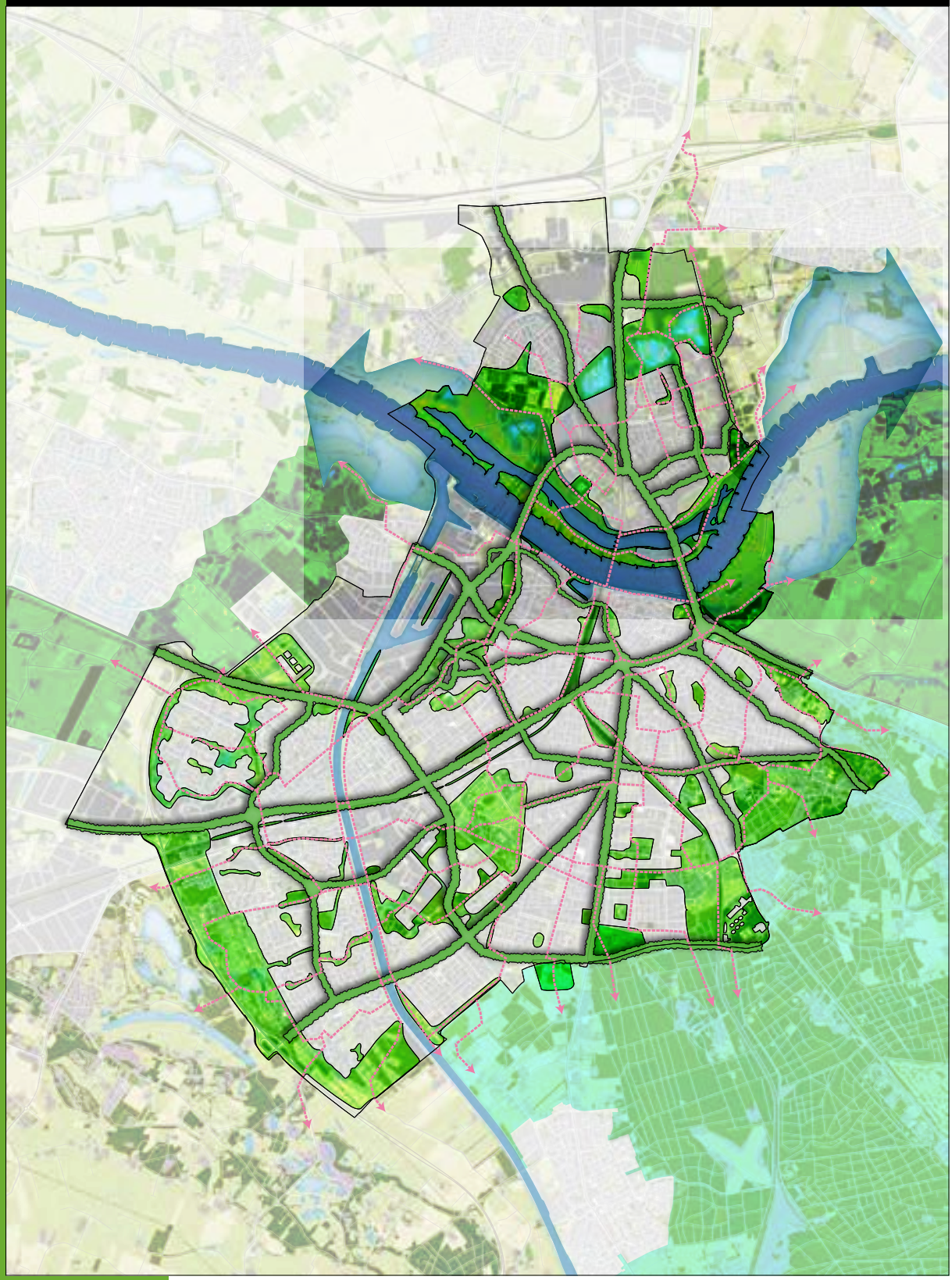
Groene, gezonde stad

We willen als stad bijdragen aan de gezondheid van onze inwoners en het verbeteren van de biodiversiteit. Dat doen we op allerlei manieren, waaronder het creëren van een gezonde leefomgeving. Een gezonde leefomgeving is een integraal thema waarin het gaat om onder andere luchtkwaliteit, geluidsbelasting, hitte, groen en water, bewegen en mobiliteit, ontmoeten en voorzieningen.

Groene, gezonde stad

Legenda

De **stedelijke groen-structuur** bestaat uit alle groengebieden in de stad. Hieronder vallen zowel parken, bos en natuur-gebieden, recreatiegebieden landgoederen en landbouwgebieden.

Laanstructuur bij ruimtelijke dragers. De historische wegen en hoofdwegen krijgen een groen karakter.

Beweegroutes zijn informele routes door de wijken voor voetgangers en fietsers. Zij verbinden de wijken onder-ling en geven toegang tot het omringende landschap.

Een gezonde stad, waar het aantrekkelijk is om te wonen, waar ruimte is om elkaar te ontmoeten, waar je jezelf kunt zijn, waar het veilig en schoon is.

Groene stad

We willen een groene stad met ruimte voor diverse soorten groen, zowel in de wijken als in en om de stad. Zo is groen nooit ver weg voor inwoners en creëren we ook voldoende ruimte voor dieren. We streven naar aanbod van 'klimaatvriendelijk' en gezond voedsel in wijken waar dat nog niet voorhanden is. We willen de negatieve effecten van klimaatverandering en hittestress zoveel mogelijk minimaliseren. Bij het ontwikkelen van de stad zien we daarom klimaatadaptatie als randvoorwaarde.

Spelen, bewegen en ontmoeten

We willen een gezonde stad, waar het aantrekkelijk is om te wonen, waar ruimte is om elkaar te ontmoeten, waar je jezelf kunt zijn, waar het veilig en schoon (lucht, geluid, bodem) is en waar goede voorzieningen zijn. We willen een stad met plekken waar kinderen kunnen spelen en waar je in beweging wilt komen. Plekken die je uitnodigen om te lopen en te fietsen: zowel in wijken, tussen wijken en naar voorzieningen en het centrum. Een stad waar dichtbij huis mogelijkheden zijn om te wandelen, te spelen en te sporten. Een stad waar iedereen kan komen en dus mee kan doen.

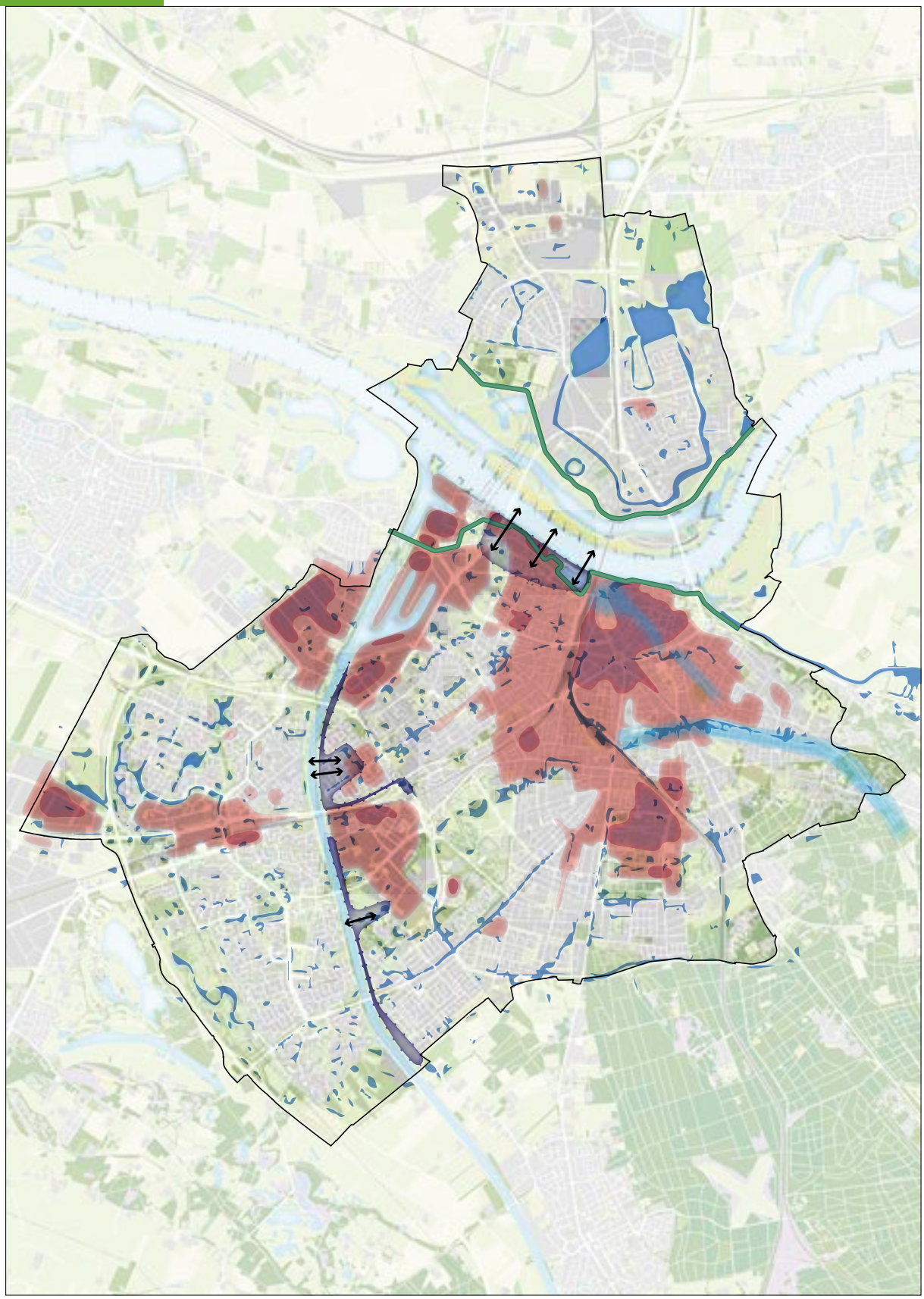
Beweegroutes

Op stedelijk en wijkniveau ontwikkelen we een netwerk van aantrekkelijke beweegroutes. De voordelen van een beweegvriendelijke stad zijn namelijk groot. Het maakt de stad gezonder, aantrekkelijker, leefbaarder en economisch vitaler. Daarom willen we bewoners en bezoekers verleiden om meer te wandelen en te fietsen. Langs de groenblauwe netwerken en cultuurhistorische lijnen in de stad. Daarvoor maken we een fijnmazig netwerk van routes en ommetjes voor wandelen, fietsen en bewegen. Deze routes verbinden alle publieke plekken, zoals winkelcentra, wijkgebouwen, sport en speelvoorzieningen en scholen. Ook kunnen bewoners en bezoekers via groene routes af en toe aan de stad ontsnappen om even dieper adem te halen en misschien zelfs hun eigen groenten te oogsten.

Groene ontmoetingsplekken

We streven ernaar om van een aantal speelplekken in de wijk centrale, groene ontmoetingsplekken voor jong en oud te maken. Zogeheten 'groene sociale knooppunten' waar gespeeld, gesport en gepraat en soms ook getuinierd kan worden. Ook op straatniveau willen we kijken hoe we straten zo kunnen inrichten dat ontmoeten en ontspannen dichtbij mogelijk zijn.

Naast groen en bewegen is ook een schoon, veilig en rustig leefmilieu van belang. Daarom zetten we ons in voor schonere lucht en een

Klimaatadaptie

Legenda

- Aandachtsgebieden bij piekbuien
- Wateroverlast bij hoogwater
- Aanpak waterkering in combinatie met stadsontwikkeling
- Hittestress

betere balans tussen rust en reuring.
We versterken de groenkwaliteiten op de oevers van het Maas-Waalkanaal in samenhang met woningbouw. We verbinden het rivierengebied met het park Lingezegen door wandelroutes aan te leggen en door de ecologie te verbeteren.
We versterken de bomenstructuur in Nijmegen – denk aan de statige lanen – en creëren daarmee routes voor vleermuizen en verminderen tegelijkertijd hittestress. De bestaande stadsparken willen we fysiek en recreatief verbeteren en met looproutes met elkaar verbinden.

Landgoederen en kloosters waren eeuwenlang bepalend voor de identiteit van de stad. We streven ernaar om de oude landgoederen te versterken en te zorgen dat ze meer tot hun recht komen door oude structuren en betekenissen terug te brengen en aanwezige elementen te behouden en te verbeteren.

Groene en blauwe netwerken

Bij de verdere ontwikkeling van de stad gaan we uit van het natuurlijk systeem, dat bestaat uit groen, water en de ondergrond. Juist als we de stad gaan verdichten en intensiveren, wordt de kwaliteit van de groene en blauwe netwerken en plekken in de stad steeds belangrijker. Zowel voor de leefbaarheid voor mens en dier, de biodiversiteit en de klimaatadaptatie, als voor de gezondheid en het bewegen.

Gelukkig hebben we in Nijmegen veel (historische) water- en groenstructuren. Denk aan de Waal, het Maas-Waalkanaal, de watergangen in Nijmegen Noord en Dukenburg en de bossen op de stuwwal aan de zuidzijde.

Regionale Adaptatie Strategie

We leven in een kwetsbaar landschap. De regio is gevoelig tot zeer gevoelig voor hitte, droogte en wateroverlast. De regio's Rijk van Nijmegen en Land van Maas & Waal hebben daarom met de Provincie Gelderland, het Waterschap Rivierenland en met regionale stakeholders de Regionale Adaptatie Strategie (RAS) opgesteld. In de RAS zijn zes actiethema's benoemd om de uitdagingen aan te pakken. De ambitie is om het liefst in 2035 en uiterlijk 2050 een klimaatbestendige regio te zijn.

Door de ligging van Nijmegen op de stuwwal en aan de rivier de Waal, is de stad kwetsbaar voor klimaatverandering. Zo heeft klimaatverandering effect op de rivierafvoeren en de waterstand in de Waal. Hevige regenbuien kunnen grote gevolgen hebben, doordat regenwater in de hellende delen van de stad lastig is vast te houden. Terwijl de aanvoer van hoger gelegen delen groot is. Tegelijkertijd zijn het centrum en enkele andere wijken door de relatieve dichte bebouwing gevoelig voor hittestres.

De regio is gevoelig tot zeer gevoelig voor hitte, droogte en wateroverlast.

Robuuster natuurlijk systeem

We maken het natuurlijk systeem robuuster. We onderzoeken in samenhang met herinrichtingsprojecten welke kansen er zijn voor herstel of het zichtbaar maken van het natuurlijk systeem en van cultuurhistorische elementen daarin zoals landgoederen. We zorgen voor meer groen, extra oppervlaktewater en regenwater-infiltratiesystemen in de bodem, zodat onze grondwatervoorraad op peil blijft. Extra bomen en ander groen zorgen in stenige gebieden niet alleen voor verkoeling in de zomer, maar verhogen ook de ruimtelijke kwaliteit.
Bij locaties die gevoelig zijn voor wateroverlast zetten we in op waterberging. Door nieuwe normen te ontwikkelen en prioriteitsgebieden vast te stellen, werken we de komende jaren aan een stad die weerbaar is tegen de effecten van klimaatverandering. Hierbij combineren we de opgaven voor de inrichting van de bovengrond en de ondergrond.

Ondergrond

De ondergrond gebruiken we voor veel verschillende functies. Zo liggen in de ondergrond kabels en leidingen, ondergrondse vuilcontainers, kelders en parkeergarages en wortelen bomen en struiken er in. Daarnaast benutten we de ondergrond voor infiltratie en waterberging, voor drinkwaterwinning bij Heumensoord en voor energiewinning en -opslag. Heumensoord is een grondwaterbeschermingsgebied, we onderschrijven het belang van een adequate bescherming van drinkwater(bronnen). Hierbij zijn we constructief in overleg met belanghebbende partijen om te kijken welke maatregelen de komende jaren nodig zijn om het beïnvloedingsgebied van Heumensoord en de kwaliteit van de bodem en grondwater te beschermen en te verbeteren. Voor dit gebied is het beschermingsregime van de provinciale omgevingsverordening van kracht.
De bodem bevat verontreinigingen en archeologische resten. Al deze claims op de ondergrond vereisen dat we functies in de ondergrond slim gaan combineren en hier zowel bij het ontwerp als beheer van de stad goed rekening mee houden.

In en rondom de stad hebben veel groengebieden een hogere natuurwaarde en een hoge biodiversiteit. We noemen ze ’natuurparels’.

Natuurinclusief bouwen

We nemen de natuur mee in onze plannen en kiezen voor ‘natuurinclusief bouwen’. Dat betekent dat we bewust ruimte creëren voor de natuur in de groenstructuur (bijvoorbeeld door planten te gebruiken die als voedselbron voor dieren dienen) en in gebouwen (bijvoorbeeld door schuil- en nestelgelegenheden in het gebouw te integreren). Daarnaast willen we ook de aanwezigheid, gezondheid en het welzijn van dieren in onze openbare ruimte beschermen en waar nodig bevorderen. Op die manier kunnen we de natuurbeleving van mensen in hun woonomgeving versterken.

Natuurparels

In en rondom de stad hebben veel groengebieden een hogere natuurwaarde. Deze publieke en private parken, begraafplaatsen, landgoederen en natuurgebieden, hebben een hoge biodiversiteit. We noemen ze ’natuurparels’. Er komen veel zeldzame planten en diersoorten voor. Om te voorkomen dat de kwaliteit van die natuurparels achteruitgaat, willen we ze onderling en met de grotere natuurgebieden buiten de stad verbinden. Deze ecologische verbindingen lopen door publieke ruimten, private tuinen en door de lucht (vliegroutes vleermuizen langs bomenlanen).
De verbindingen tussen natuurparels, tuinen en natuurgebieden buiten de stad bieden mogelijkheden voor verplaatsingen van dieren en verspreiding van planten. Met gericht groenbeheer gaan we het vergroten van de biodiversiteit bevorderen.Deels zijn deze natuurparels beschermd (Gelders Natuurnetwerk, gemeentelijke monumenten), deels worden ze gekoesterd en onderhouden door onze bewoners.

Groene corridors

We versterken in de stad een aantal groene corridors. Het gaat hierbij onder andere om de zone langs het Maas-Waalkanaal, de spoorzone en de landschapszone in de Waalsprong. Het gaat ook om het uitbreiden van het areaal groen om zo de samenhang tussen losse groengebieden te vergroten en daarmee ook biodiversiteit in de stad, in samenhang met natuurinclusief bouwen.

Luchtkwaliteit

Minder roet in de lucht heeft een positieve invloed op de gezondheid van Nijmegenaren. We willen de luchtkwaliteit in de hele stad verbeteren.
De roetreductienorm (40% roetvermindering in 2022 ten opzichte van 2014) staat vast en daar houden wij ons aan. We hebben samen met het Rijk en een groot aantal gemeenten het Schone Lucht Akkoord getekend. Hiermee streven we naar de World Health Organisation adieswaarden en 50% gezondheidswinst tot 2030.

Programma

We maken een programma Luchtkwaliteit.
Het hoofddoel binnen dit programma is om een gezonde leefomgeving in de stad te creëren. We nemen maatregelen voor schone mobiliteit. Daarbij kijken we niet alleen naar wegverkeer, maar ook naar schone scheepvaart om een gezonde omgeving te creëren rond de Waal, waar veel nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden. Bij ontwikkelingen houden we voldoende afstand tussen schadelijke bronnen en gevoelige bestemmingen zoals woningen, scholen en kinderopvang conform de landelijke GGD-richtlijn.

40%
roetvermindering in 2022 ten opzichte van 2014

50%
gezondheidswinst tot 2030

"Voor bescherming en bevordering van de gezondheid van onze inwoners is ook een gezonde leefomgeving van groot belang. Dit bereiken kan alleen maar via een integrale aanpak in de fysieke leefomgeving. Deze omgevingsvisie is een goede eerste stap."

Patrick Klaassen & Wim van Doorn, GGD Gelderland-Zuid

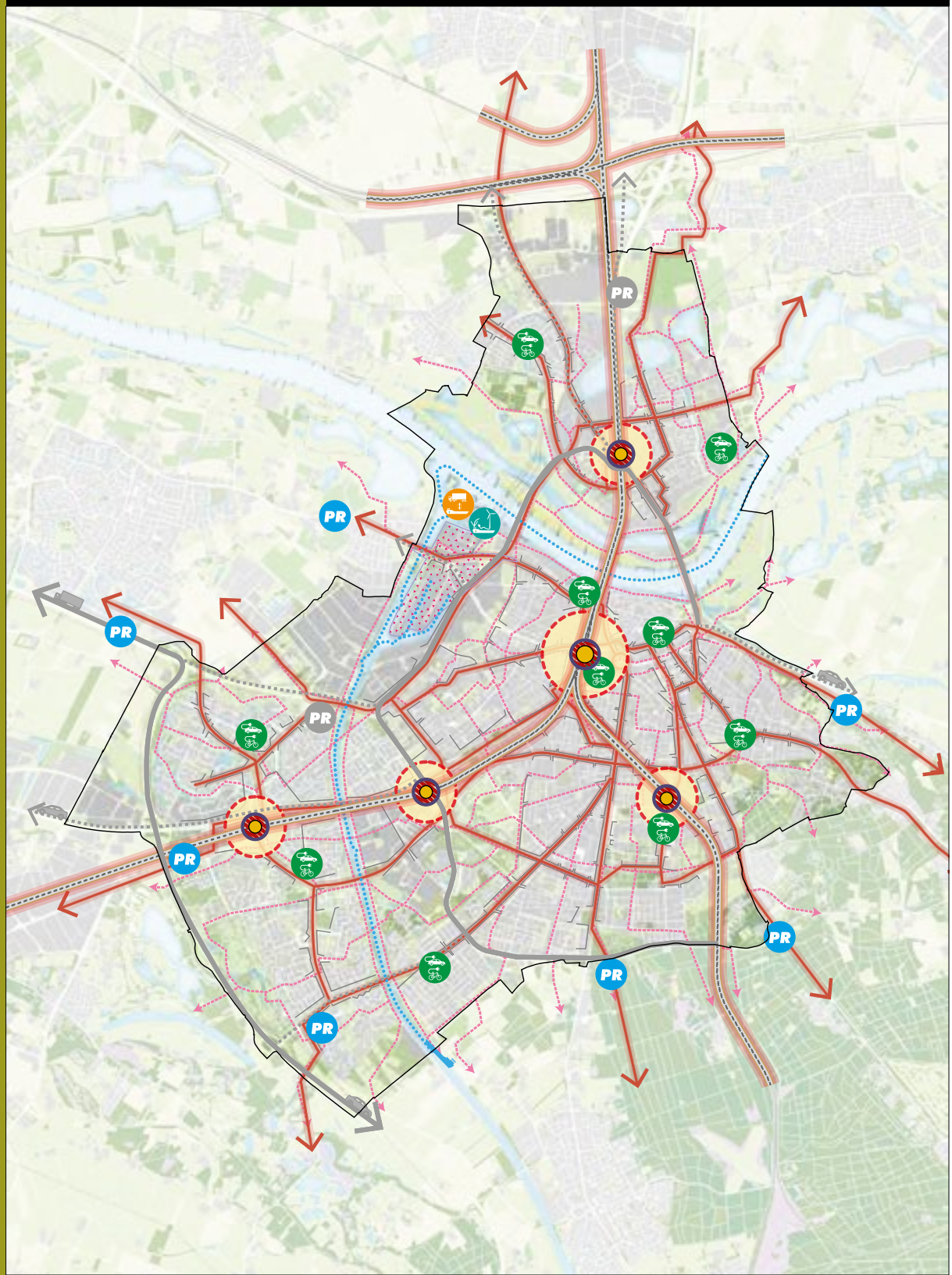
4

Duurzame mobiliteit

De regio Arnhem-Nijmegen heeft een geschikte schaal om de uitdagingen van duurzame mobiliteit en bereikbaarheid aan te pakken. Hiervoor heeft de regio het ‘Ambitiedocument Duurzame Mobiliteit en Bereikbaarheid’ vastgesteld. Dit is niet alleen gericht op het versterken van de bereikbaarheid over de weg, maar ook op het versterken van de bereikbaarheid over het spoor en het water. Duurzame mobiliteit staat centraal. Het gaat daarbij zowel om het inzetten en stimuleren van schone vervoersmiddelen als het efficiënter benutten van vervoer.

Duurzame mobiliteit

Legenda

- Stedelijke knoop
- Zone knooppunt / Ontwikkelingslocatie
- Logistiek
- Snelfietsroute
- Beweegroute
- Route binnenvaart
- Potentiële locaties voor e-hubs
- Binnenvaart - duurzame overslag
- Binnenvaart - oplaadpunt
- Bestaand transferium
- Zoekgebied transferium

Maatschappelijke doelen

Om de stad te laten groeien zonder mobiliteitsproblemen te krijgen, zetten we in op: lopen, fiets en OV. Met deze vervoersvormen kunnen we een aantal maatschappelijke doelen bereiken. Duurzame mobiliteit brengt mensen in beweging, is goed voor de gezondheid en luchtkwaliteit, versterkt sociale cohesie, creëert gelijke kansen, versterkt de economische structuur en draagt bij aan de beleving van de stad.

De bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van de stad en de regio, waarlangs we de verstedelijking willen concentreren.

Lopen

De komende jaren willen we lopen over korte afstanden stimuleren. Bij gebiedsontwikkelingen en het inrichten van de openbare ruimte gaan we nadrukkelijker rekening houden met voetgangers. Gezien het groeiend aantal ouderen en het feit dat deze steeds vaker thuis blijven, streven we ernaar dat belangrijke voorzieningen voor hen op loopafstand zijn van hun woning.

Fietsen

Nijmegen is een fietsstad bij uitstek. De afgelopen jaren besteedden we veel aandacht aan de fiets. We legden verschillende regionale en lokale (snelle)fietsroutes aan en breidden het aantal stallingen in de binnenstad uit. We zien dat het fietsgebruik binnen de gemeente Nijmegen is toegenomen. Deze groei willen we versterken. Daarbij richten we ons niet alleen op uitbreiding van het fietsnetwerk, maar ook op kwaliteitsverbetering van de huidige fietsroutes.

Openbaar vervoer

De bestaande OV-structuur willen we gebruiken als de ruggengraat van de stad en de regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Zowel de regionale sprinterstations (Dukenburg, Lent, Goffert en Heyendaal) als het hoogstedelijke centraal station zijn in hun omgeving de meest multimodale plekken: mensen kunnen hier uit alle mogelijke vervoermiddelen kiezen. We maken van deze stationsgebieden, behalve efficiënte overstapmachines, vooral aantrekkelijke bestemmingen waar mensen graag werken, verblijven, afspreken en wonen. Daarnaast zorgen we ervoor dat iedereen met zijn favoriete vervoersmiddel op deze plekken kan komen.

Verbindingen

Door elk station een eigen profiel te geven variërend van stedelijk, ontspannen, suburbaan tot campus, ontstaat een aantrekkelijke en rijke mix van gebieden. We verbinden naast de woninggebieden ook de binnenstad, economische clusters zoals Winkelsteeg en Heyendaal en publieke voorzieningen met dit OV-net. Voor bedrijvigheid en publieke voorzieningen, zoals onderwijs, is het aantrekkelijk en logisch om zich aan deze hoogwaardige OV-structuur te vestigen. De komende jaren geven we een kwaliteitsimpuls aan het centraal station en aan station Nijmegen Heyendaal.

Duurzame bereikbaarheid

Om de doorstroming van het verkeer op peil te houden, willen we werkgevers en werknemers stimuleren om buiten de spits te rijden of om de auto te laten staan en met bijvoorbeeld de fiets of het OV te reizen. We werken daarvoor aan kwalitatief hoogwaardig vervoer, snelle fiets-

Om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden, kiezen we er voor om ruimtelijk geen verdere groei van het autoverkeer te faciliteren.

routes en goede overstap- en overslagpunten. Een voorbeeld is de aanpak die we hebben toegepast samen met onze partners van Campus Heyendaal. Hier hebben we samen actief ingezet op een duurzame bereikbaarheid van de campus en diverse effectieve maatregelen genomen, zoals het wijzigen van de collegetijden om de piekdrukte in de spits af te vlakken, het aanbieden van deelfietsen en het realiseren van een hub om efficiënter te kunnen bevoorraden. Deze aanpak willen we ook toepassen in de andere werkgebieden in onze stad.

Mobiliteit als een service

Bij nieuwe gebiedsontwikkelingen willen we de mobiliteit van bewoners en bezoekers verduurzamen en het autobezit terugdringen om de kwaliteit van de openbare ruimte te verbeteren. Om dat te bereiken gaan we uit van het concept ‘Mobiliteit als een service’. Dat houdt in dat we bij elke gebiedsontwikkeling zorgen voor goede loop- en fietsroutes, bereikbaarheid van het OV, voldoende infrastructuur voor elektrisch laden, collectieve voorzieningen voor thuisbezorgdiensten en het aanbieden van deelvoertuigen, zoals deelfietsen en deelauto’s, op allerlei locaties in de stad.

Parkeernorm verlagen

Bij deze gebiedsgerichte aanpak zijn alle mobiliteitsoplossingen bij voorkeur openbaar toegankelijk. Bewoners krijgen bijvoorbeeld niet altijd parkeerplek onder hun woonblok, maar kunnen een parkeerplek zoeken op een van de openbare parkeerplaatsen. Dit betekent dat we de komende jaren bij nieuwbouwprojecten de norm van een bepaald aantal parkeerplekken te verlagen. Die aanpak past bij onze ambities op het gebied van duurzaamheid, leefbaarheid en mobiliteit. Zo ontstaat er meer ruimte voor leefstraten en groen in de straat.

Geen groei autoverkeer

Om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden, kiezen we er voor om ruimtelijk geen verdere groei van het autoverkeer te faciliteren. Dit houdt in dat we bewust kiezen welke vervoersstroom we waar mogelijk maken. De S100 is bijvoorbeeld bedoeld voor de doorstroming van het autoverkeer en de wegen binnen de S100 voor bestemmingsverkeer. Ook streven we naar een modernisering van het gereguleerde (betaalde) parkeren. We denken aan de invoering van verschillende parkeertarieven en het vergroten en aanwijzen van de zones voor gereguleerd parkeren.

Parkeren

We voeren betaald parkeren in gebieden met grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen in. We verminderen het aantal parkeerplaatsen in de binnenstad door het omzetten van openbare parkeergarages naar bewonersgarages en heffen parkeerplaatsen op straat op. We bieden bezoekers van de stad meerdere mogelijkheden om te parkeren.

Logistiek

Logistiek is een belangrijk onderdeel van de mobiliteit en is essentieel voor een goed functionerende stad. Het zorgt echter ook voor de nodige uitdagingen, omdat het aantal bezorgvoertuigen groeit, zowel in het stadscentrum als in de wijken. We zetten in op twee sporen: efficiënte en schone stadslogistiek.

Om te komen tot efficiënter vervoer stimuleren we logistieke hubs. Leveringen verzamelen zich op deze hubs en worden met volle en schone voertuigen naar de eindbestemming gebracht. De markt is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van deze concepten, het werven van klanten en het rond krijgen van de business cases. We maken op- of overslagpunten en realiseren openbare oplaadinfrastructuur. We stellen randvoorwaarden (zoals het opstellen en uitvoeren van een mobiliteitsplan) bij bouwprojecten met een grotere mobiliteitsimpact.

“Kies voor een stad waarin lopen, fietsen, bewegen, sport en spel een vanzelfsprekendheid zijn. Een stad die verleidt tot gezond gedrag.”

Ad de Bont, stedenbouwkundige Urhahn stedenbouw & strategie

Samen met de regio werken we aan het programma ‘Slim & Schoon Onderweg’.

Stadslogistiek

Nijmegen heeft de ambitie om de stadslogistiek in het stadscentrum met zero-emissie te bewerkstelligen. We werken hieraan vanuit de Green Deal Zero Emissie Stadslogistiek en het nationale Klimaatakkoord.

Inzet rivier

Door de situering aan de Waal vormt de haven een belangrijke spil in het (inter)nationale goederenvervoer per water. Het vervoer via het water is een goed alternatief voor het vervoer per weg. We streven dan ook naar een versterking van de inzet van de rivier.

Intensivering gebruik haven

Met de uitvoering van de gebiedsvisie Waal Energie intensiveren we het gebruik van haven-terreinen. We gaan in dit gebied met onze partners ook aan de slag om de scheepvaart te verduurzamen en de uitstoot van broeikas-gassen en stikstof terug te dringen.

Ander reisgedrag stimuleren

Samen met de regio werken we aan het programma ‘Slim & Schoon Onderweg’. Dit betekent het realiseren van structureel ander reisgedrag bij 20.000 weggebruikers in de periode 2019-2022. Het is een deelprogramma binnen de integrale ambitie Duurzame & Bereikbare Mobiliteit Arnhem-Nijmegen. Daarnaast worden belangrijke ambities vanuit het gemeentelijke ‘Ambitiedocument Mobiliteit Nijmegen 2019-2030’ uitgewerkt in samenwerking of afstemming met de regio. Hierbij gaat het onder meer over parkeren, mobiliteit als een service en e-hubs.

Samenvatting van de ambities uit Ambitiedocument Mobiliteit

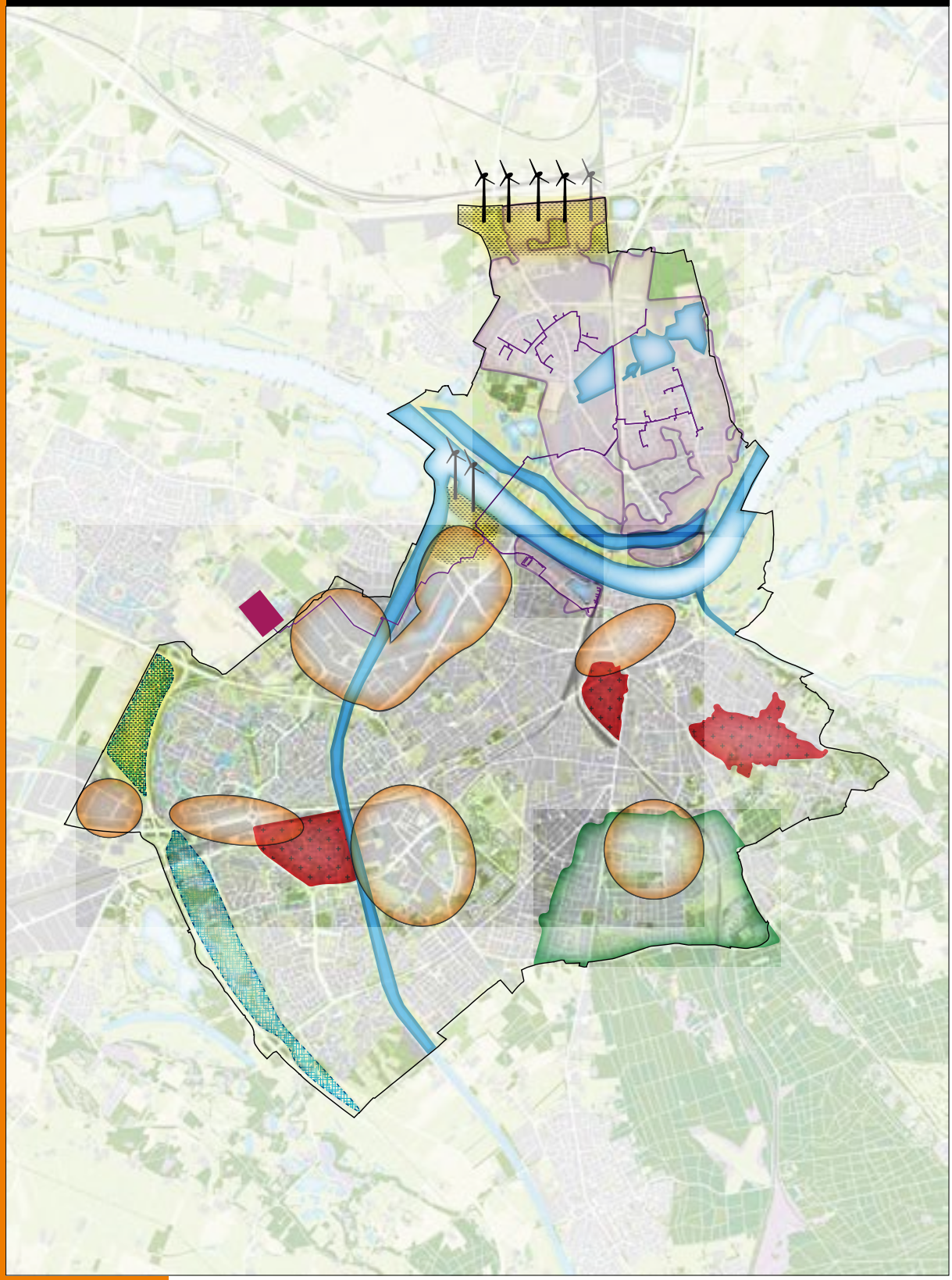
Energie-opgave

5

Ons doel is dat Nijmegen uiterlijk in 2045 energieneutraal en aardgasvrij is. We wekken dan binnen de grenzen van de regio evenveel duurzame energie op als we gebruiken en we verwarmen onze woningen niet meer met aardgas. Dat is een forse opgave, die we alleen kunnen vervullen door nauw samen te werken met partners in de stad en in de regio, zoals de Afvalenergiecentrale ARN en Engie. Maar ook met initiatieven als 'Burgers geven Energie' en 'Stichting Duurzaam Hengstdal'.

Energieopgave

Legenda

- Tracé warmtenet
- Levering van stadswarmte
- Windturbine
- Potentiële windturbine
- Wijkwarmteplan
- Thermische energie uit oppervlaktewater
- Potentiegebied voor zonneparken
- Potentiegebied voor windturbines
- Potentiegebieden voor grootschalige zonne-energie op daken
- Grondwater beschermingsgebied

Ons doel is om de elektriciteit die nodig blijft zoveel mogelijk duurzaam op te wekken in de stad zelf, bijvoorbeeld door zonnepanelen.

Regionale routekaart

Overheden, bedrijven en maatschappelijke organisaties in de regio zetten zich gezamenlijk in om de energievoorziening te verduurzamen en daarmee de CO2-uitstoot te verminderen. Al in 2013 heeft de regio een routekaart opgesteld om energieneutraal te zijn in 2050. In 2018 is deze routekaart geactualiseerd. We werken in de regio samen aan duurzaam en circulair inkopen en aanbesteden, bewustwording van inwoners (onder meer met het energieloket) en het verduurzamen van bedrijventerreinen. De regionale hoofddoelstelling is om in 2030 de CO2-uitstoot met 55% te verminderen en in 2050 terug te brengen met 95%.

Regionale Energie Strategie

Gemeenten, waterschappen en provincie stellen samen een Regionale Energie Strategie (RES) op. Hierin maken zij keuzes voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor nodige opslag- en energie infrastructuur. De RES geeft met zoekgebieden aan welke gebieden in de regio geschikt zijn voor de opwekking van hernieuwbare energie. De RES is ook een manier om de samenwerking tussen alle regionale partijen vorm te geven en te komen tot de uitvoering van projecten.

Elektriciteitscontract

De regio heeft al een eerste stap gezet met het aanbesteden van het elektriciteitscontract van de deelnemende gemeenten. Het contract regelt dat deze elektriciteit duurzaam wordt opgewekt en dat dit zoveel mogelijk in de regio gebeurt met nieuwe duurzame energieprojecten. De wind-, zon- en waterkrachtprojecten zijn zoveel mogelijk in handen van lokale corporaties en partijen.

55%
minder CO2-uitstoot in 2030

95%
minder CO2-uitstoot in 2050

Energiebesparing en duurzame opwekking

We zetten sterk in op energiebesparing om de energievraag te minimaliseren, zowel bij bedrijven als bij bewoners. Ons doel is om de elektriciteit die nodig blijft zoveel mogelijk duurzaam op te wekken in de stad zelf, bijvoorbeeld door zonnepanelen op daken en op braakliggende terreinen te installeren. We zetten maximaal in op oplossingen in het stedelijk gebied, om te voorkomen dat direct voor de gemakkelijke weg wordt gekozen van zonnepanelen en windmolens buiten de stad.
De komende jaren brengen we de opgaven en oplossingen in kaart.

Naar een aardgasvrij Nijmegen

Een aardgasvrije stad worden, vraagt om aanpassing van de gebouwde omgeving in Nijmegen. Een grote en ambitieuze opgave, die inhoudt dat de vraag naar warmte flink moet worden verminderd. Er zijn alternatieve aardgasvrije opties nodig voor verwarming, warm tapwater en koken. We stimuleren isolatie van woningen om het energiegebruik te verminderen. We onderzoeken hoe er alternatieven voor aardgas geboden kunnen worden die niet leiden tot hogere woon- of bedrijfslasten. We stimuleren dat het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties ook hun aardgasverbruik beëindigen. We onderzoeken een duurzame bronnenstrategie, aanvullend op het huidige gebruik van restwarmte van de ARN. We maken het gemeentelijke vastgoed aardgasvrij en bepalen een groeistrategie voor een gemeentelijk of regionaal warmtenet.
Aan de ambitie aardgasvrij Nijmegen werken we integraal en in afstemming met andere opgaven (bijvoorbeeld klimaatadaptatie, mobiliteit, groot onderhoud).

“ARN kan een belangrijke bijdrage leveren aan de ambitieuze plannen van Nijmegen om in 2045 energieneutraal te zijn. In de routekaart naar 2045 kan die bijdrage zowel worden geleverd met bestaande bronnen als ook via nieuw te ontwikkelen energiebronnen. Én dat in combinatie met een regionaal in te zetten smart energy grid. Bij dat laatste denk ik dan aan een systeem, waarin de energie op ieder moment wordt geleverd in de vorm (elektrische stroom, warmte, gas) waaraan op dat moment behoefte is.”

Gerard van Gorkum, ARN

Groter centrum-gebied

6

De komende jaren werken we aan de verbreding van het centrum naar de gebieden rondom de Waal. Onder de noemer ‘Nijmegen omarmt de Waal’ realiseren we verschillende projecten aan de oevers van de rivier, waarmee de stad zich naar de rivier toe wendt. Deze projecten bepalen het aangezicht van het toekomstige Nijmegen en bieden unieke kansen voor wonen, recreëren en werken.

Groter centrumgebied

Legenda

De Binnenstad verbreedt zich naar de gebieden rondom de Waal. Onder de noemer ‘Nijmegen omarmt de Waal’ realiseren we verschillende projecten aan de oevers van de rivier, waarmee de stad zich naar de rivier wendt.

Nijmegen omarmt de Waal

Door deze projecten aan de oevers van de Waal ontstaan hier diverse nieuwe gemengde milieus. De ligging aan het water én nabij de binnenstad van Nijmegen maakt deze plekken uniek. De komende jaren worden de gebieden Stelt, Hoge Bongerd, Veur-Lent, Waalfront en Hof van Holland ontwikkeld. Het zijn unieke stedelijke milieus, die zorgen voor diverse voorzieningen, werkgelegenheid en duurzame energie. Binnen het gebied Nijmegen omarmt de Waal krijgen de rivieroevers een belangrijke functie als openbare ruimte. Daarbij streven we naar variatie in de verschillende deelgebieden, zodat elk deelgebied aantrekkelijk is voor specifieke groepen.

De binnenstad

De binnenstad bruist! Wekelijks bezoeken 210.000 mensen het stadshart. Deze bezoekers komen niet alleen naar de binnenstad om te winkelen, maar ook steeds meer om iets te beleven en elkaar te ontmoeten. Daarmee transformeert de binnenstad van ‘place to buy’ naar ‘place to meet’ en worden sectoren als horeca, cultuur, dienstverlening en evenementen steeds belangrijker. In de binnenstad willen we ruimte bieden aan groei van deze sectoren, waarbij nadrukkelijk geldt dat we het evenwicht blijven bewaken tussen ‘leefbaarheid’ en de reuring die in de binnenstad heerst.

Binnen het gebied Nijmegen omarmt de Waal worden de rivieroevers een aantrekkelijke verblijfsplek.

De binnenstad levert een belangrijke bijdrage aan de werkgelegenheid, vooral in groeisectoren als horeca en dienstverlening. We willen onder andere projecten starten die zijn gericht op het stimuleren van ondernemerschap en het verbeteren van het vestigingsklimaat in de binnenstad.

Waalkade en Valkhofkwartier

De Waalkade is heringericht en de volgende ontwikkellocatie die we met prioriteit oppakken, is het Vlaams Kwartier. Door een nieuwe invulling te geven aan de driehoek Tweede Walstraat-Vlaamse Gas-Molenpoortpassage en Elckerlyck willen we een nieuw woon-winkel-verblijfgebied creëren dat inspeelt op de wensen van bezoekers en bewoners. In het Valkhofkwartier komen cultuur, cultuurhistorie en horeca samen.

De herontwikkeling van het Centraal Station combineren we met woningbouw en het toevoegen van faciliteiten aan het stationsgebied.

Burchtstraat en Augustijnenstraat

Nu er geen bussen meer rijden door de Burchtstraat en de Augustijnenstraat kunnen we de openbare ruimte herinrichten. Onze inzet is om de herinrichting van de openbare ruimte en het verbeteren van de samenwerking tussen musea, ondernemers en andere stakeholders in het gebied tegelijkertijd op te pakken. De nadruk in dit gebied ligt op de voetganger en op verblijven. Daarbij willen we de groenstructuur versterken, mede om hittestress tegen te gaan. De komende jaren blijven we werken aan versterking van het winkelgebied. Daarnaast zetten we in op transformatiemanagement en ambianceversterking.

Stationsgebied

Station Nijmegen Centraal speelt een cruciale rol in het nationale Programma Hoog Frequent Spoor. Het emplacement wordt aangepast, een sleutelproject voor de spoorwegen waardoor er meer intercity's in Nederland kunnen gaan rijden. De herontwikkeling van het Centraal Station combineren we met woningbouw en het toevoegen van faciliteiten aan het stationsgebied. Door het creëren van een volwaardige entree aan de westzijde van het station zorgen we ervoor dat de westflank van Nijmegen beter wordt verbonden met het centrum. Ook rondom het station Lent plannen we stedelijke ontwikkelingen.

Werk in uitvoering

Voor de gebieden die deel uitmaken van Nijmegen omarmt de Waal liggen er al ambitiedocumenten. Bijvoorbeeld voor het Waalfront, NYMA, Hof van Holland, Vlaams Kwartier en het Valkhofkwartier. We streven ernaar om deze gebieden nog meer met elkaar in verbinding te brengen. In deze gebieden zullen we ook het principe 'mobiliteit als een service' toepassen, zodat we plek overhouden om een kwalitatieve openbare ruimte te kunnen maken.

"We willen functioneel verbinden met wegen, bruggen en tunnels, vanuit schijnbare noodzaak; de échte meerwaarde van deze bouwwerken zit in hun verbindingen waar niet naar gevraagd wordt: het verbinden met de geschiedenis en de natuur van de plek, en daardoor het creëren van potentieel voor een waardevolle toekomst."

Chris Poulissen, architect van de Oversteek en Lentloper

Sterke campussen

7

De Nijmeegse bedrijven binnen de clusters Health & High Tech behoren tot de wereldtop. De komende jaren blijven we investeren in deze clusters, onder meer om nieuwe banen te creëren.
Zo willen we ruimte bieden aan nieuwe bedrijven en meewerken aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Sterke campussen

Legenda

De Binnenstad verbreedt zich naar de gebieden rondom de Waal. Onder de noemer 'Nijmegen omarmt de Waal' realiseren we verschillende projecten aan de oevers van de rivier, waarmee de stad zich naar de rivier wendt.

Stedelijke knoop met station. De bestaande OV-structuur gebruiken we als de ruggengraat van de stad en de regio, waarlangs we de verstedelijking concentreren. Dit zijn de regionale sprinterstations Dukenburg, Lent, Goffert en Heyendaal en Station Nijmegen Centraal.

Novio Tech Campus. We werken aan een gezamenlijk ambitiedocument voor de ruimtelijke ontwikkeling van NTC.

Campus Heyendaal. We onderzoeken op de campus mogelijkheden voor intensivering en functiemenging.

Novio Tech Campus en Campus Heyendaal

De Nijmeegse campussen zijn een vestigingsfactor voor bedrijven. We richten ons vooral op de campuslocaties Novio Tech Campus (NTC) en Campus Heyendaal. Dit doen we omdat de campussen dé plekken zijn waar innovatie en nieuwe bedrijvigheid ontstaan. Om het vestigingsklimaat verder te verbeteren, investeren we in uitstraling en kwaliteit. Bijvoorbeeld door functies toe te voegen, zoals wonen. Dat doen we samen met onze belangrijke partners, waaronder bedrijven, Radboudumc, kennisinstellingen, campusorganisaties en de Provincie. De binnenstad en de Campussen zijn de grootste werklocaties van de stad. Ze zijn zowel functioneel als organisatorisch verbonden. We willen deze verbindingen versterken. We denken bijvoorbeeld aan betere OV en fiets-verbindingen tussen Dukenburg en Heyendaal en NTC.

De universiteit is onlosmakelijk verbonden met de stad en dat willen we de komende jaren meer benadrukken.

Afgestudeerden behouden

De Radboud Universiteit is samen met de HAN en ROC een belangrijke motor van de Nijmeegse economie. De campus is onlosmakelijk verbonden met de stad en dat willen we de komende jaren meer benadrukken. We willen graag dat afgestudeerden in Nijmegen blijven wonen en werken, zodat we hun talent voor de stad kunnen behouden.

Samen verder

We onderzoeken op de campussen mogelijkheden voor intensivering en functiemenging. We werken aan een gezamenlijk ambitiedocument voor de ruimtelijke ontwikkeling van de Novio Tech Campus. In dat ambitiedocument is ook aandacht voor (de organisatie van) ondernemershuisvesting en gezamenlijke programma's voor profilering, acquisitie en de ondersteuning van bedrijven voor Health & High Tech in de stad.

"Voor mij gaat het bij campusontwikkeling in Nijmegen over verbindingen leggen, binnen de bestaande campussen, met de directe omgeving en met de cruciale plaatsen elders in de stad, zoals het station en de binnenstad."

Paul Bleumink,
Buck Consultants international

8

We omarmen het kanaal

In Nijmegen neemt de druk op de ruimte toe. Door de bevolkingsgroei, ook na 2030, stijgt eveneens de vraag naar andere functies, zoals werken en voorzieningen. Voor deze functies zien we mogelijkheden om de ruim opgezette bedrijventerreinen en wijken rondom het kanaal meer onderdeel te maken van het stadsweefsel. Op een groot deel van deze terreinen zijn al andere functies ondergebracht.

We omarmen het kanaal

Legenda

De **stedelijke groenstructuur** bestaat uit alle groengebieden in de stad.

Laanstructuur bij ruimtelijke dragers. De historische wegen en hoofdwegen krijgen een groen karakter.

Beweegroutes zijn informele routes door de wijken voor voetgangers en fietsers.

HOV-net verbindt Nijmegen CS met de omliggende kernen en Heyendaal. Dukenburg en Waalsprong worden ook verbonden met de campussen en het centrum.

Stedelijke knoop met station. Dit zijn de regionale sprinterstations Dukenburg, Lent, Goffert en Heyendaal en Station Nijmegen Centraal.

Winkelcentrum Dukenburg We werken aan de versterking van winkelcentrum Dukenburg.

Toekomstbestendige wijken. De komende tijd gaan we intensief aan de slag in/met de groene woonwijken Dukenburg, Lindenholt, Hatert en Neerbosch-Oost.

Aandacht voor voorzieningenniveau en leefbaarheid in de wijken Heseveld, Oosterhout, Grootstal en Dukenburg.

Novio Tech Campus. We werken aan een gezamenlijk ambitiedocument voor de ruimtelijke ontwikkeling van NTC.

Een deel van het gebied **Winkelsteeg** biedt ruimte voor transformatie. Hier kunnen andere bedrijfsfuncties en wonen toegevoegd en ingepast worden met behoud van groen, waarbij rekening wordt gehouden met de belangen van de reeds gevestigde bedrijven.

Oostkanaalhavens. We willen onderzoeken of dit gebied op langere termijn (na 2030) mogelijkheden biedt voor transformatie, waarbij rekening wordt gehouden met de belangen van de reeds gevestigde bedrijven. Voor de komende tien jaar wordt een vestigingsklimaat voorgestaan gericht op de maakindustrie, logistiek, energie, watergebonden bedrijvigheid en overslag, ook op het ENGIE-terrein.

Cultuurhistorische hotspot. Industrieel erfgoed biedt ook kansen, evenals Kinderdorp Neerbosch.

Zone Maas-Waalkanaal

We zien een samenballing van opgaven rondom het Maas-Waalkanaal. Hierbij zetten we in op intensivering en transformatie van de huidige woongebieden in Dukenburg, Lindenholt, Neerbosch-Oost, Hatert, groene gebieden en de werkgebieden Winkelsteeg en Oostkanaalhavens. Door de Kanaalzone tot ontwikkeling te brengen, werken we aan een betere verbinding van Dukenburg en Lindenholt met de rest van de stad en geven we de bestaande wijken rondom het kanaal een impuls. Door de leefomgeving aantrekkelijker te maken met gevarieerdere wijken die rijker aan voorzieningen worden, verkleint de psychologische afstand tussen Dukenburg en Lindenholt en de rest van de stad. Deze transformatie vraagt om verdere verkenning en onderzoek.

Een betere mix van woningen, verbetering van het imago en aanpak van werkgelegenheid zijn van belang om Dukenburg te verbeteren.

Dukenburg

Voor Dukenburg zijn de afgelopen jaren al enkele verkennende studies verricht. Een betere mix van woningen, verbetering van het imago en aanpak van armoede en werkgelegenheid zijn van belang om het stadsdeel te verbeteren. Door inzet op een mix van wonen in combinatie met andere functies, verbetering van bereikbaarheid en het zichtbaar maken van cultuurhistorie en de unieke geomorfologische ondergrondstructuren, maken we het stadsdeel aantrekkelijk voor huidige en nieuwe Dukenburgers. Ook de inzet op een aardgasvrij stadsdeel biedt brede koppelkansen. In Zwanenveld loopt een pilot naar het aardgasvrij maken van de wijk met een integrale aanpak.

Winkelsteeg en Oostkanaalhavens

Bij transformaties en herontwikkeling van bedrijventerreinen streven we naar groei van de werkgelegenheid. De bestaande bedrijven zorgen namelijk voor diversiteit in werkgelegenheid en een sterke stedelijke economie. Daarnaast zijn ‘stadsverzorgende’ bedrijven van groot belang voor de stad en haar inwoners. Bovendien leidt voldoende werk in de stad tot minder vervoersbewegingen. Daarom vinden we ook dat nieuwe toekomstbestendige wijken plek moeten bieden aan zowel wonen als werken. Ons motto is dan ook verdicht en vermeng, en behoud werkfuncties in de stad.

Gebiedsvisies Waal Energie en TPN-West

Het terrein van de voormalige kolencentrale transformeert naar een terrein met duurzame energieopwek en watergebonden logistiek.
Dit staat in de Gebiedsvisie Waal Energie.
In de Gebiedsvisie TPN-West is voor de komende tien jaar gekozen voor intensivering en verduurzaming met aandacht voor de omgevingskwaliteit.

Transformatie

Het gebied in en rond bedrijventerrein Winkelsteeg biedt ruimte voor transformaties. Hier kunnen andere bedrijfsfuncties en wonen toegevoegd en ingepast worden. Deze transformatie vraagt om verdere verkenning en onderzoek. We willen onderzoeken of het gebied Oostkanaalhavens op langere termijn (na 2030) mogelijkheden biedt voor transformatie.

“Het leuke is de stip voorbij de horizon: dat je na gaat denken over hoe bijvoorbeeld het Maas-Waalkanaal er in 2040 uit zou kunnen zien. Met rust en reuring naast elkaar. Met wonen, werken en ontspannen binnen handbereik.”

Martin-Paul Neys, Architectuurcentrum Nijmegen

Omgevingseffect-rapportage (OER)

In het onafhankelijk opgestelde OER zijn alle ambities apart beoordeeld op hun effecten op het milieu en de omgeving. Hieruit kwamen kansen en risico's naar voren. Vervolgens zijn elementen uit de ambities samengevoegd tot de acht integrale focuspunten.

Het combineren van verschillende ambities is noodzakelijk en lijkt een goede mogelijkheid waarbij kansen en risico's elkaar kunnen opvangen. In de uitwerking van de visie moet uiteraard blijken in hoeverre dit ook mogelijk is.

Risico's

Er komen steeds meer inwoners, bedrijven en functies in de stad. De gemeente Nijmegen kiest uitdrukkelijk voor inbreiding, verdichting en combineren, in tegenstelling tot uitbreiden buiten de bebouwde kom. Hiermee wordt het buitengebied gespaard, maar komt wel meer druk op de ruimte binnen de stad. Dit brengt risico's met zich mee, aangezien er beperkte ruimte is, waarin nieuwe functies gerealiseerd moeten worden én andere kwaliteiten op peil gehouden. De Omgevingsvisie zet ook sterk in op kwaliteitsverbetering van de leefomgeving, maar doet er verstandig aan een monitoringsprogramma op te zetten.

Klimaatverandering

Door klimaatverandering komen er extra risico's in de toekomst: meer piekbuien en langere perioden van hitte en droogte. De stad is extra gevoelig voor hitte. Door steen, beton en hoge gebouwen wordt warmte langer vastgehouden. Ook zijn er plekken in de stad waar regenwater zich ophoopt, waardoor wateroverlast kan ontstaan. Aandacht voor klimaatadaptatie wordt een uitgangspunt bij gebiedsontwikkelingen conform de Omgevingsvisie. De manier waarop moet nog wel verder worden uitgewerkt.

Energietransitie

Voor het onderdeel energietransitie is Nijmegen grotendeels afhankelijk van de samenwerking met inwoners, regionale partners, bedrijven en maatschappelijke partijen. Er zijn al veel trajecten in gang gezet om de strategie voor een energieneutraal Nijmegen verder uit te werken en waar te maken. Vanwege de afhankelijkheid en onzekerheid blijft dit een aandachtspunt.

Door functiemenging en meer ruimte voor bedrijven kan de stad meer bedrijven een plek bieden waarmee in de breedte wordt bijgedragen aan werkgelegenheid.

Kansen

Nijmegen is een groene stad en de Omgevingsvisie biedt voldoende kansen om dit te versterken. Door de groene gebieden met elkaar te verbinden, verbeteren de kwaliteiten van het groen. Daarnaast wordt er ingezet op de wandel- en fietsinfrastructuur. Hierdoor ontstaan meer rondjes en worden de wijken beter verbonden met het buitengebied. De mogelijkheden voor gezonde mobiliteit nemen toe.

Aandacht voor Klimaatadaptatie.

Ook op andere gezondheidsaspecten ontstaan kansen, zoals bij luchtkwaliteit, geluid en hittestress. De laatste is hierboven ook aangemerkt als risico voor de toekomst. Het groen helpt dit risico te mitigeren. Door de verbreding van de inzet op natuurinclusief bouwen is de verwachting dat de kansen goed benut kunnen worden.

Bereikbaarheid/mobiliteit

Nijmegen kiest expliciet voor het niet langer faciliteren van de groei van het autoverkeer. Dit kan een risico zijn voor de bereikbaarheid van de stad. Het brede pakket van maatregelen waar zowel in regionaal als in lokaal verband al aan wordt gewerkt, in combinatie met de extra aandacht vanuit de Omgevingsvisie voor duurzame mobiliteit, maken het een kans voor de gemeente.

Economie

Door een verbetering van de omgevingskwaliteit wordt Nijmegen aantrekkelijker als werk- en vestigingslocatie. Door functiemenging en meer ruimte voor bedrijven kan de stad meer bedrijven een plek bieden waarmee in de breedte wordt bijgedragen aan werkgelegenheid. Dit is een kans voor de economische ontwikkeling en werkgelegenheid.

Bron: OER Omgevingsvisie Nijmegen

Anders kijken

Nijmegen ligt in het hart van het rivierengebied. Maar kijken we naar de ‘normale’ stadsplattegronden en streekkaarten, dan valt dat nauwelijks op.

Met een gedraaide kaart zie je direct hoe de rivieren en kanalen de identiteit van onze regio bepalen en de kracht van de slingerende Waal, de Spiegelwaal en het Maas-Waalkanaal voor de stad. Door de sprong over de Waal stroomt de rivier nu dóór de stad. En de nevengeul is een attractie voor de stadsbewoners. Ze voelen de verbondenheid met de rivier. Je loopt in no-time van de stad de natuur in.

Die gedraaide kaart toont ons ook hoe het Maas-Waalkanaal verbonden is met Nijmegen. Veertien kilometer waterweg in onze stad die we te lang genegeerd hebben en beschouwd hebben als een barrière, een afgesloten onbereikbare wereld. Zo’n kaart daagt ook uit de ‘onbekende wereld’ rond het kanaal op te zoeken. Ga fietsen of wandelen rond het kanaal en je ziet kansen voor verbinding van dit water met de wijken eromheen.

De gedraaide kaart laat je dromen van de kansen. In de Kanaalzone bij Dukenburg, Hatert, Lindenholt, Neerbosch en zelfs Oostkanaalhavens liggen enorme vernieuwingskansen. Maar dan moet die zone wel beter bereikbaar gemaakt worden en een gezicht naar de wijken krijgen. En zorg voor extra fiets- en voetgangersverbindingen over het kanaal met spannende bruggen, zoals we ook in de Spiegelwaal gekregen hebben.

Schenk iedereen de stad van de gedraaide kaart. Laat de mensen anders kijken naar de stad , laat ze dromen van het Nijmegen van de toekomst.

Rob Jaspers
Journalist en geograaf

PRAKTIJK

Integraal beleid

De Omgevingsvisie is een langetermijn perspectief dat we voortdurend zullen beheren en actualiseren.

Integraal afwegen

De Omgevingsvisie bundelt al het ruimtelijke beleid en maakt dit toegankelijker en samenhangender. De Omgevingsvisie markeert dus een nieuwe manier van werken. We hebben vanaf nu één integrale kadernota voor ons ruimtelijk beleid en maken in principe geen sectorale beleidsnota's meer op kaderstellend niveau. Voortaan actualiseren we de Omgevingsvisie of stellen we deze (op onderdelen) bij.

Nieuwe inzichten en veranderingen in de maatschappij, de markt en/of onze wijzigen in de gemeentelijke organsatie vragen om bijstelling van de opgaven.

Uitvoering Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie werken we uit in drie soorten plannen, gericht op de uitvoering van de visie. Daarbij gaat het om:

1. **Ambitiedocumenten voor gebiedsontwikkeling.**
2. **Thematische plannen, zoals een plan om een energieneutrale stad te worden.**
3. **Omgevingsprogramma's, zoals een plan om de luchtkwaliteit te verbeteren.**

Een ambitiedocument, thema of programma bevat dus geen nieuw beleid, maar is altijd een uitwerking van het beleid uit de Omgevingsvisie.

Actualisatie

De Omgevingsvisie is een dynamisch document. Doordat we met de opgaven in de visie aan de slag gaan, veranderen deze opgaven. Daarnaast vragen nieuwe inzichten en veranderingen in de maatschappij, de markt en/of onze wijzigen in de gemeentelijke organsatie om bijstelling van de opgaven. Om te zorgen dat de Omgevingsvisie steeds zo actueel mogelijk is, willen we de visie in ieder geval elk jaar actualiseren. We ontwikkelen een cyclisch proces om de gemeenteraad en de stad te betrekken bij nieuwe ontwikkelingen, resultaten van verkenningen en nieuwe onderwerpen in de visie.

Samenwerking en participatie

De Omgevingsvisie hebben we in samenspraak met de stad ontwikkeld. Ook bij de uitvoering streven we naar goede afstemming met de omgeving. Dat geldt voor alle initiatiefnemers van ontwikkelingen.

“Zoveel meer dan stenen,
meer dan asfalt of cement.
Omarming van de Waal, die
de stad opnieuw begrenst.
Bijna voetgangers vergeten,
maar nu mijmerplekken zat.
Zonder verbinding nooit
z’n mooie brug gehad.”

Collin Hoeve, singer-songwriter

Rollen gemeente

Als gemeente vervullen we veel verschillende rollen bij de ruimtelijke ontwikkeling van Nijmegen. We kunnen initiatiefnemer, opdrachtgever, regisseur, samenwerkingspartner, toetser of bevoegd gezag zijn. Vaak vervullen we verschillende rollen tegelijk. Dat kan voor onduidelijkheid zorgen. Daarom benoemen we bij elk ruimtelijk project expliciet wat onze rollen zijn en handelen we daar ook naar.

Algemeen belang centraal

Bij alle rollen die we als gemeente vervullen staat het algemeen belang centraal: een goed functionerende stad en een goede leefomgeving voor onze inwoners, bedrijven en instellingen. Aangezien de beschikbare ruimte schaars is en de financiële middelen niet onuitputtelijk, moeten we bij de uitvoering van de Omgevingsvisie steeds het evenwicht bewaken tussen ruimte geven aan nieuwe ontwikkelingen, het behouden van de bestaande kwaliteiten van onze stad en de zorg voor een toekomstbestendige, gezonde en veilige leefomgeving.

Ruimte geven

Een aantrekkelijk, duurzaam, sociaal, gezond en economisch veerkrachtig Nijmegen maken we samen met vele partijen en onze inwoners. Als gemeente nemen we vaak zelf het initiatief en bieden vervolgens aan andere partijen de ruimte om daaraan bij te dragen. Daarnaast kunnen we als gemeente besluiten om mee te werken aan initiatieven van anderen. Bij samenwerking met anderen stellen we ons op als een moderne overheid, die flexibel en wendbaar is.

Participatie

Een belangrijk motief voor de invoering van de Omgevingswet is dat mensen, bedrijven en instellingen meer initiatief en verantwoordelijkheid kunnen nemen voor hun leefomgeving en de gezamenlijke inrichting daarvan. Participatie is een belangrijke pijler van de Omgevingswet. Als gemeente vinden we dat ook belangrijk.

Een aantrekkelijk, duurzaam, sociaal, gezond en economisch veerkrachtig Nijmegen maken we samen met onze inwoners.

Ontwikkelprincipes

Om te zorgen dat we ook voor de langere termijn de goede stappen zetten, hanteren we de volgende ontwikkelprincipes:

Een initiatief draagt bij aan de vier grote opgaven uit de Omgevingsvisie.

Dit principe staat voorop en geldt zowel als de gemeente zelf initiatief neemt, als voor initiatieven van anderen. Bij elk initiatief gaan we na in hoeverre het bijdraagt aan onze vier grote opgaven, waarbij onze voorkeur uitgaat naar initiatieven die een bijdrage leveren aan meerdere opgaven. Voor het vaststellen van de bijdrage van initiatieven aan de vier verschillende opgaven ontwikkelen we een instrument. Uiteraard werken we niet mee aan initiatieven die niets bijdragen aan onze opgaven voor de stad, of die daarop een nadelig effect hebben.

We investeren proactief in geprioriteerde gebiedsontwikkelingen.

Hierbij nemen we zelf het initiatief en sturen we stevig op de voor deze gebieden geformuleerde doelen. De geprioriteerde gebiedsontwikkelingen zijn onder meer de Kanaalzone, de stedelijke ontwikkeling rondom de Waal, Novio Tech Campus en de Campus Heyendaal.

Veel van onze opgaven realiseren we samen met andere partners. Bij deze opgaven nemen wij de regie.

We brengen partijen bij elkaar en maken afspraken over het te bereiken resultaat, ieders bijdrage en de samenwerking. Een voorbeeld is de warmtetransitie. Deze opgave pakken we op samen met warmteleveranciers, netbeheerders, woningcorporaties en anderen, waarbij we als gemeente de regisseur zijn. Bij alle opgaven werken we op een innovatieve manier samen, waarbij we gebruikmaken van nieuwe technologieën en de kennis in de stad. Datagestuurd werken, open data, slimme netwerken en kennisdeling helpen ons bij het realiseren van gezamenlijke ambities.

We bundelen opgaven in een gebiedsgerichte aanpak en zetten daarin de kwaliteit van het gebied en de leefwereld van onze inwoners en bedrijven centraal.

Het bundelen van opgaven is ons principe om te sturen op kwaliteit. Omgevingskwaliteiten, zoals de groene structuren en natuurparels, cultuurhistorie en waarden als gezondheid, economie, veiligheid en inclusie dragen bij aan het bereiken van onze ambities. Daarom hechten we veel waarde aan deze kwaliteiten bij de afweging van alle belangen in een gebied. We vinden het belangrijk bestaande kwaliteiten in stand te houden en identiteiten te benutten en tegelijk nieuwe ontwikkelingen te stimuleren. We bouwen bij onze ruimtelijke opgaven voort op de kenmerken en kwaliteiten van onze stad en zetten ons erfgoed hierbij in als bindmiddel en kapstok.

Initiatiefnemers zorgen voor participatie van alle belanghebbenden.

Participatie is belangrijk voor het draagvlak en de kwaliteit van plannen. Door burgers en bedrijven bij plannen te betrekken, worden ze meestal beter en ontstaat er meer begrip en acceptatie.

We stimuleren netwerken om samen met andere partijen vorm te geven aan onze toekomstige stad.

We stimuleren dat mensen en organisaties in de stad gezamenlijk initiatieven nemen die bijdragen aan de realisatie van de doelen in onze Omgevingsvisie. We geven ruimte, denken actief mee en ondersteunen met deskundigheid, geld, capaciteit en dergelijke. Dat doen we onder meer via ‘tijdelijk anders gebruiken’. Een mogelijkheid om tijdelijk met iets onorthodox te experimenteren. Om zo te kijken of het initiatief blijvende meerwaarde heeft en (elders) een permanente plek in onze stad verdient.

We leren van onze projecten.

We zijn ambitieus en willen op een andere manier gaan werken bij onze ruimtelijke plannen. Dat is niet alleen voor onszelf een leerproces, maar zal ook van invloed zijn op het werk van partijen waarmee we samenwerken.

Afgewogen besluit

We vinden het belangrijk om partijen in de directe omgeving en andere belanghebbenden tijdig en zorgvuldig bij plannen en initiatieven te betrekken. Ook is participatie voor de gemeente van wezenlijk belang om tot een afgewogen besluit te komen. Voor ons is dat een besluit dat rekening houdt met de diverse invalshoeken, gedragen wordt door belanghebbenden en uitlegbaar en uitvoerbaar is. Een afgewogen besluit leidt er dus niet automatisch toe dat iedereen in een plan op zijn wenken wordt bediend, en dat verwachten we als gemeente ook niet.

We informeren inwoners in een vroegtijdig stadium en laten ze meedenken over plannen.

Uitgangspunten voor participatie

We hebben ruime ervaring met het betrekken van belanghebbenden en doen ook al veel samen met de stad. Hieronder beschrijven we op hoofdlijnen waaraan participatie moet voldoen en in 2020 werken we de eisen en het stappenplan op basis van het raadsinitiatief 'Samen met de Stad' verder uit. Zodat iedereen weet wat hij mag verwachten en kan doen op het gebied van participatie.

De gemeente stimuleert vroegtijdige participatie omdat het betrekken van de omgeving waardevolle inzichten op kan leveren. Dit kan een initiatief beter maken en zorgen voor meer draagvlak in de omgeving. Daarmee kunnen bezwaren worden voorkomen. Participatie kan leiden tot een betere belangenafweging en een beter besluit. De Omgevingswet geeft al uitgangspunten voor participatie bij het omgevingsplan. De uitgangspunten voor participatie bij omgevingsvergunningen gaan we vastleggen in participatiebeleid. Bij participatieprojecten waar we als gemeente initiatiefnemer zijn, spannen we ons in om een zo representatief mogelijke groep inwoners te betrekken, dus ook inwoners die we niet 'standaard' bereiken bij participatietrajecten.

Processtappen participatie bij Raadsbesluiten

Sommige besluiten, zoals omgevingsplannen, gebiedsvisies en grotere ontwikkelplannen worden door de Raad vastgesteld. We vragen de gemeenteraad bij trajecten met een grote impact (bijvoorbeeld financieel of met complexe belangen) bij de start van het proces om specifieke kaders voor de participatie. Hiervoor hanteren we voor gemeentelijke en externe initiatieven de volgende processtappen.
Van iedere initiatiefnemer verwachten we dat hij de belanghebbenden in de omgeving benoemt, in een vroeg stadium informeert en laat meedenken over zijn idee/plan. Immers, als participatie vanaf het begin onderdeel is van planvorming, dan heeft de omgeving de mogelijkheid om het plan ook daadwerkelijk te beïnvloeden. Daarbij gelden de volgende stappen:

1. **Een initiatiefnemer die een Raadsbesluit over een gebiedsontwikkeling voorbereidt benoemt de geldende kaders en ambities en doet in deze fase al een consultatie bij de omgeving en belanghebbenden. Die krijgen de gelegenheid om aan te geven wat ze vinden van het idee, welke kansen en bedreigingen ze zien en welke eigen ideeën zij voor het initiatief hebben.**

2. **De initiatiefnemer werkt zijn idee, met de opbrengst van de participatie, verder uit in een plan.**

3. **Over dit plan vraagt hij opnieuw de mening van de omgeving en belanghebbenden.**

4. **Hij maakt een verslag van de participatie waarin hij aangeeft wat hij met de inbreng van de belanghebbenden heeft gedaan.**

5. **Bij vaststelling van het besluit door de Raad is het verslag over de participatie onderdeel van Het Raadsvoorstel.**

Kwaliteit van het proces

Bij het actief betrekken van de partijen die door het initiatief worden geraakt, stellen we verder als eis dat dit als volgt gebeurt:

- op tijd, zodat belanghebbenden een voldoende lange periode hebben om te reageren en de initiatiefnemer reacties kan verwerken in zijn plannen;
- in een begrijpelijke taal, zodat alle betrokkenen het kunnen begrijpen;
- op een toegankelijke en effectieve manier;
- proportioneel: hoe groter de gevolgen van een idee/plan op de omgeving, hoe groter de cirkel van belanghebbenden en hoe uitgebreider de participatie dient te zijn.

Als gemeente schrijven we dus niet voor hoe de participatie precies moet worden vormgegeven. We stellen wel eisen aan de kwaliteit van de participatie, zowel op inhoud als proces.

Gemeente als initiatiefnemer

Bij participatieprojecten waar we als gemeente initiatiefnemer zijn, werken we als volgt:

- Spannen we ons in om een zo representatief mogelijke groep inwoners te betrekken, dus ook inwoners die we niet 'standaard' bereiken bij participatietrajecten.
- Vragen we de gemeenteraad bij trajecten met een grote impact (bijvoorbeeld financieel of met complexe belangen) bij de start van het proces om specifieke kaders voor de participatie.

Colofon

Uitgave
Gemeente Nijmegen
Korte Nieuwstraat 6
Postbus 9105
6500 HG

Juni 2020
omgevingsvisienijmegen@nijmegen.nl
www.nijmegen.nl/omgevingsvisie

Ontwerp
Deel 2 ontwerpers, Nijmegen

Team Omgevingsvisie
De Omgevingsvisie is met de behulp van velen tot stand gekomen. Het was een expeditie naar het onbekende. Vele medewerkers van de Gemeente Nijmegen hebben met plezier hieraan gewerkt. Stakeholders van binnen en buiten de stad hebben meegedacht. Te noemen zijn; De Radboud Universiteit, Architectuurcentrum Nijmegen, ECN/IKN, de woningbouwcorporaties, marktpartijen, Sinterklaas, deelnemers van het expertteam, de stadsgesprekken, het stadslab en de Week van de Stad, de Adviescommissies, het duurzaamheidscafé, Peter Juijn Teksten, Jeanne Buchner, Site, de Brink-groep, RHDHV en vele anderen. Wij willen iedereen bedanken voor de inzet.

Projectmanagement Omgevingsvisie
Gemeente Nijmegen
Maarten Van Ginkel
Mathieu Schouten

Fotoverantwoording en illustraties
Thea van den Heuvel, [voorkant, 4, 17, 18, 21, 29, 40, 44, 46, 51, 55, 57, 59, 77, 79, 80, 92, 93]
Max Kneefel [6, 9, 21, 22, 25, 26, 29, 30, 33, 39, 88, 96]
Aerophoto [13, 34, 35, 90, 91]
Mathieu Schouten [11, 33, 36, 72, 84]
Ger Neijenhuyzen [45]
Rutger Hollander [29, 55]
Paul Rapp [25, 72]
Stan Schouten [55, 72]
Fotowerk [21]
Ineke de Haas [71]
Lennard Heijer [94]
Sophie Luderer [96]
Goedele Monnens [5]
Niek Antonise [25]
William Moore [33]
Nuon/Jorrit Lousberg [73]
BPD [46]
Zwarte Hond [74]
Fons Cleassen [72]
Overige foto's, Gemeente Nijmegen

**We hebben met de grootste zorgvuldigheid de copyright houders van de beelden en foto's vermeld. Indien men zich niet vernoemd ziet gaarne contact opnemen.*

Bronvermelding

Raads- en Collegebesluiten
• Ambitiedocument mobiliteit
Raadsbesluit 25-09-2019
• Economische visie
Raadsbesluit 27-11-2019
• Gebiedsvisie Valkhofkwartier
Raadsbesluit 05-06-2019
• Gebiedsvisie Vlaams Kwartier
Raadsbesluit 30-01-2019
• Gebiedsvisie Waal Energie
Raadsbesluit 27-11-2019
• Gebiedsvisie TPN-west
Collegebesluit 01-10-2019
• Uitvoeringsagenda duurzaamheid
Collegebesluit 08-10-2019

Onderzoeken
• Beleidsinventarisatie Wing
• OER Omgevingsvisie
• Stadsmonitor en Monitor vestigingsklimaat
• Energie aan zet: cijfers over energiegebruik in Nijmegen
• Woonbehoefteonderzoeken

Websites
• De Beweegvriendelijke stad
• Informatie van het Rijk:
- Nationale Omgevingsvisie
- Panorama Nederland
- Metromix
- Atlas Natuurlijk Kapitaal
- Planbureau voor de Leefomgeving ruimtelijke dichtheden en functiemenging
- Leefbarometer

Informatie van Provincie Gelderland
• Gelderse Omgevingsvisie
• Website Regio Arnhem-Nijmegen
• Regionaal Programma Werklocaties
• Regionaal programma mobiliteit
• Regionale ambitie duurzaamheid
• Regionale aanpak wonen
• NOVI Verstedelijkingsbod Arnhem-Nijmegen-Foodvalley

Nijmegen